



הכנסת

מרכז המחקר והמידע

**תוכניות סיוע ממשלתיות לאנשים מרקע חרדי**  
בתחומים רכישת השכלה גבוהה, תעסוקה  
ושירות צבאי

י' בחשוון תשע"ד

3 בנובמבר 2014

**כתיבה: איתי פידלמן**

אישור: יובל וורגן, ראש צוות

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

[www.knesset.gov.il/mmm](http://www.knesset.gov.il/mmm)

## תמצית

מסמך זה נכתב לבקשת חברת הכנסת עדי קול ועניינו תוכניות סיוע לאנשים מרקע חרדי. במסמך זה ייסקרו שלושה מסלולי סיוע ממשלתי לאנשים מרקע חרדי: תוכניות סיוע להשתלבות בהשכלה הגבוהה, תוכניות סיוע להשתלבות בתעסוקה ותוכניות סיוע להשתלבות בשירות הצבאי.

מן המסמך עולים, בין היתר, הממצאים שלהלן:

- יש כמה סיבות לקיים תוכניות סיוע לחרדים ולאנשים מרקע חרדי, ובהן הרצון לשפר את מצבם הכלכלי-חברתי, החשש כי לשיעורי התעסוקה הנמוכים של החרדים תהיה השפעה שלילית על המשק וקריאות גוברות לשוויון בנטל השירות הצבאי;
- בתוכניות הסיוע להשתלבות בהשכלה הגבוהה האגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך והמועצה להשכלה גבוהה מאפשרים לאנשים מרקע חרדי להשלים השכלה במכינות קדם-אקדמיות (חרדים המעוניינים בכך יכולים ללמוד במכינות ייעודיות לחרדים); בשנת תשע"ד למדו כ-700–1,000 תלמידים מרקע חרדי במכינות הקדם-אקדמיות.
- בבדיקה מדגמית שערכנו נמצא כי במכינות הקדם-אקדמיות באוניברסיטה העברית ובאוניברסיטת תל-אביב לומדים פחות מ-15 תלמידים שיש להם רקע חרדי אך אינם מנהלים כיום אורח חיים חרדי ואפשר להגדירם "מי שעזבו את העולם החרדי" (יש הנוקטים את הכינוי "יוצאים בשאלה", אם כי יודגש שלא מדובר בהכרח באנשים שאינם מנהלים עוד אורח חיים דתי על גווניו השונים). לדברי גורמי המקצוע במוסדות אלה, התלמידים הללו מתמודדים עם כמה קשיים, ובהם ניכור מצד המשפחה בעקבות עזיבת העולם החרדי וקושי רב לשלם עבור הלימודים, בין היתר בשל היעדר עורף משפחתי;
- אשר ללימודים אקדמיים, יש שני סוגים עיקריים של מסגרות לימודים שאנשים מרקע חרדי לומדים בהן: פלטפורמות – מוסדות להשכלה גבוהה לציבור החרדי בירושלים ובבני-ברק, אשר בהם מציעות אוניברסיטאות ומכללות מתוקצבות תוכניות רגילות לתואר ראשון ולתואר שני בכמה תחומים; מח"רים – מסגרות אקדמיות ייחודיות לחרדים, הפועלות ליד מוסדות אקדמיים קיימים. בפלטפורמות למדו בשנת הלימודים תשע"ד כ-2,300 סטודנטים (אם כי יש לשים לב שחלק נכבד מסטודנטים אלה אינם בהכרח בוגרי תיכון חרדי, וראו הרחבה בגוף המסמך), ובמח"רים למדו כ-2,000 סטודנטים נוספים. נוסף על כך, להערכת גורמי המקצוע במל"ג, במוסדות להשכלה גבוהה ברחבי הארץ למדו בשנת תשע"ד לפחות כמה עשרות סטודנטים אשר "יצאו בשאלה";
- אנשים מרקע חרדי, הן חרדים והן מי שעזבו את העולם החרדי, זכאים לסיוע מגוון בהשתלבות בלימודי השכלה גבוהה, ובין היתר סיוע במימון שכר הלימוד ושיעורי עזר. הקריטריונים לזכאות לכלי הסיוע השונים הם לימודים בכיתות ט"ו–י"ב במוסד חינוך בפיקוח "אחר" (בנים ובנות) או במוסד חינוך תרבותי ייחודי (בנים בלבד). לדברי גורמים במשרד החינוך ובמועצה להשכלה גבוהה, זכאים לסיוע כל מי שיש להם רקע חרדי, גם אם אינם מקיימים כיום אורח חיים חרדי או אפילו דתי, אשר למדו במוסדות אלה;
- משרד הכלכלה מאפשר לחרדים להשתתף במגוון תוכניות לשילוב בתעסוקה, ובהן הסתייעות במרכזי הכוון, הכשרה מקצועית, שוברים לתשלום על לימודים, סיוע לבעלי עסקים המעסיקים חרדים, תוכניות יזמות ועוד. בתשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת בנושא, נמסר



הכנסת

מרכז המחקר והמידע

ממשרד הכלכלה כי כל התוכניות הללו מיועדות למי שמקיימים אורח חיים חרדי, וקהל זה הוגדר קהל היעד של התוכניות הללו. הסיבה לכך היא החשש ששילוב אוכלוסיות אחרות בתוכניות הללו יגרום להסתייגות מצד החרדים ואף ימנע את השתתפותם בתוכניות. על-פי עמדת המשרד, מי שעזבו את העולם החרדי יכולים להסתייע בכלים שמציע המשרד לכלל האוכלוסייה.

עם זאת, נמסר מהמשרד כי הוחל בהקצאת כלים ל"יוצאים בשאלה", ויש כוונה להקצות תקציב שוברים לאוכלוסייה זו, בתחילה דרך שירות התעסוקה.

- בפני חרדים המעוניינים לשרת בצבא ולשמור על אורח חייהם, ובין היתר להקפיד על מזון בכשרות מהדרין, הפרדה בין בנים לבנות ועוד, עומדות שתי אפשרויות מרכזיות: האחת, שירות במסגרת "נצח יהודה" – שירות צבאי קרבי הכולל הכשרה קרבית ולאחר שנתיים יציאה לשנת משימה, שבה החיילים רוכשים השכלה; האחרת, שח"ר (שילוב חרדים) – שירות עורפי, המאפשר לחיילים הללו לרכוש מיומנויות מקצועיות והשכלה אשר יסייעו להם בהמשך חייהם. בין יולי 2013 ליוני 2014 גויסו קרוב ל-2,000 חיילים חרדים במסגרות אלה. על-פי הצבא, חיילים אשר עזבו את העולם החרדי והם "יוצאים בשאלה" זכאים לקבל מגוון הקלות בשירות הצבאי, ובהן מעמד של חייל בודד חסר עורף משפחתי, הקלות בשיבוץ ואף ביציאה לקצונה, סיוע ברכישת השכלה ועוד. להערכת גורמי הצבא, קרוב ל-80 חיילים אשר "יצאו בשאלה" מתגייסים בכל שנה.

## 1. רקע

בשנים האחרונות עומדת על סדר-היום הציבורי סוגיית הסיוע לאנשים מרקע חרדי להשתלב בתחומים שונים של החברה והכלכלה בישראל. מאמצי הממשלה בנושא מתמקדים בין היתר בהתאמה של הסיוע למאפיינים הייחודיים של החברה החרדית. למשל, ננקטות פעולות להנגשת מערכת ההשכלה הגבוהה לחרדים ולאחרונה אף נפתחו מרכזי השמה לחרדים כדי לשלבם בתעסוקה, כפי שיפורט בהרחבה במסמך זה.<sup>1</sup>

יש כמה סיבות לצעדים אלה: ראשית, הרצון לשפר את מצבם הכלכלי-חברתי של אנשים מרקע חרדי. בדוח העוני של הביטוח הלאומי לשנת 2012 נכתב: "תחולת העוני של אוכלוסיית החרדים בישראל, המאופיינת במשפחות גדולות רבות, הגיעה בשנה זו (2012) ל-61.5% וחלקם באוכלוסייה הענייה עמד על כ-12% מהמשפחות – כמעט פי שלושה מחלקם באוכלוסייה הכללית".<sup>2</sup> במסמך מרכז טאוב אף נכתב כי "מעל שני-שלישים ממשקי-הבית החרדיים ושלושה רבעים מהפרטים החרדים... היו חיים מתחת לקו העוני אלמלא קיומה של רשת הביטחון של הרווחה והמסים בישראל – כלומר, על-פי הכנסתם הכלכלית".<sup>3</sup>

גורם מרכזי המשפיע על רמת התעסוקה ובעקבותיה על ההכנסה הכלכלית הוא רמת ההשכלה. רמת ההשכלה התיכונית של החרדים נמוכה בהשוואה למגזרים אחרים. הסיבה לכך היא שבנים חרדים רבים לומדים לימודי חול"ב בסיסיים ביותר עד גיל 13, ולאחר מכן הם לומדים רק לימודי קודש. כמו כן, בסיום לימודיהם הם אינם נבחנים בבחינות הבגרות או בכל בחינה חיצונית אחרת. לימודי החול לבנות נרחבים

<sup>1</sup> המועצה להשכלה גבוהה, מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל – 2014, עמ' 56, ופרסום של משרד הכלכלה, המרכז החדש להשמת חרדים בשוק העבודה יוצא לדרך, 6 באוגוסט 2013, תאריך כניסה: 21 ביולי 2014.

<sup>2</sup> המוסד לביטוח לאומי, ממדי העוני והפערים החברתיים – דוח שנתי לשנת 2012, עמ' 24.

<sup>3</sup> מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל (להלן: מרכז טאוב), דוח מצב המדינה – חברה, כלכלה ומדיניות – 2013, עמ' 23, תאריך כניסה: 22 ביולי 2014.

<sup>4</sup> לימודי חול הם לימודים שאינם לימודי קודש ונכללים בהם מקצועות של השכלה כללית ובהם מתמטיקה ואנגלית.



יותר, אך גם לימודים אלה אינם זהים בהיקפם וברמתם ללימודים בבתי-ספר העל-יסודיים הממלכתיים והממלכתיים-דתיים.<sup>5</sup> מסיבה זו, בין היתר, רבים מהחרדים אינם ממשיכים ללימודים במוסדות להשכלה גבוהה, וברור שהדבר עלול להקשות עליהם להשתלב בשוק העבודה וכאמור לפגוע בהכנסתם.

למשל, שיעור התעסוקה בקרב גברים חרדים בני 25-64 שיש להם תואר אקדמי הוא 71%, לעומת 34% בלבד בקרב חרדים בקבוצת גיל זו שאין להם תואר אקדמי. בקרב נשים הפער קטן יותר אך עדיין ניכר – 76% מהנשים בעלות תואר אקדמי מועסקות, לעומת 50% בלבד מהנשים שאין להן תואר.<sup>6</sup>

הסיבה השנייה לצורך לפעול להשתלבות חרדים בתחומים אלו, והיא נגזרת באופן ישיר מהסיבה הראשונה, היא שלשיעורי התעסוקה הנמוכים<sup>7</sup> של המגזר החרדי עלולה להיות השפעה שלילית על המשק.<sup>8</sup> חשיבותה של סוגיה זו מודגשת על רקע שיעורי הפריון הגבוהים במגזר זה<sup>9</sup> בהשוואה למגזרים אחרים. שילוב חרדים בשוק העבודה בישראל נתפס כגורם מכריע בצמיחה הכלכלית העתידית של המשק הישראלי, ולפיכך עוסקים בו גורמים שונים בממשלה ובחברה.<sup>10</sup> על כך יש להוסיף את המאמצים לשלב חרדים בשירות הצבאי. למשל, ניתן לציין את מסלולי "נצח יהודה" או "שח"ר", שנוצרו כדי לאפשר לחרדים שירות צבאי קרבי בשילוב שמירה על אורח חייהם (ראו הרחבה בהמשך).

בצד סקירה עדכנית של הפעילות המתרחבת בתחומים שנוכרו לעיל, המתבטאת בין היתר בגידול במספר מוסדות הלימוד המיועדים לחרדים,<sup>11</sup> ובהתאמה – במספר הסטודנטים מרקע חרדי ובתקצוב הניתן לנושא,<sup>12</sup> התבקשנו להתייחס במסמך זה לשאלה אם תוכניות הסיוע עומדות לרשות כל מי שיש להם רקע חרדי, גם מי שעזבו את העולם החרדי. ביסודה של שאלה זו ההנחה כי חלק ניכר מהצעירים שעוזבים את העולם החרדי עושים זאת בגיל שבו בלימודי הליבה כבר יש פער בינם ובין בני גילם בחינוך הממלכתי והממלכתי-דתי, כך שהם מתמודדים עם אותן בעיות כמו החרדים בניסיונותיהם לרכוש השכלה גבוהה ולהשתלב בשוק התעסוקה.

על-פי עיבוד נתונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, אשר נערך לבקשתה של חברת הכנסת עדי קול בהתבסס על נתוני הסקר החברתי בכל אחת מהשנים 2007-2012, קבוצה זו של אנשים שעזבו את העולם החרדי היא כ-8% מהחרדים בגילאים 20-39, ונמנים עמה כ-157,000 איש בממוצע בשנה. כלומר, כ-8% מכלל האנשים שהשיבו כי עד גיל 15 גדלו בבית חרדי ציינו במועד עריכת הסקר כי כיום הם אינם

<sup>5</sup> הדברים מבוססים על סקירה שערכה המועצה הלאומית לכלכלה במשרד ראש הממשלה, שכותרתה [המגזר החרדי בישראל: העצמה תוך שילוב בתעסוקה](#) ומובאים מתוך: המועצה להשכלה גבוהה, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת בנושא מסגרות חרדיות להשכלה גבוהה, 22 בינואר 2014.

<sup>6</sup> למידע נוסף ראו מרכז טאוב, [דוח מצב המדינה – חברה, כלכלה ומדיניות – 2013](#), עמ' 114-125, ו-136-138, תאריך כניסה: 22 ביולי 2014.

<sup>7</sup> למידע נוסף ראו הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [תעסוקה בקרב המגזר החרדי](#), דוח פני החברה מס' 5, אוקטובר 2013; מוסד שמואל נאמן, [תעסוקת חרדים](#), תאריך כניסה: 23 ביולי 2014.

<sup>8</sup> מכון טאוב, [דוח מצב המדינה – חברה, כלכלה ומדיניות – 2013](#), עמ' 83, תאריך כניסה: 22 ביולי 2014; מכתב מאת גב' מירי שמואלי, מנהלת תחום תכנון, משרד הכלכלה, 23 ביולי 2014.

<sup>9</sup> הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [פריון של נשים יהודיות ומוסלמיות בישראל לפי מידת הדתיות שלהן בשנים 1979-2009](#), נייר עבודה מס' 60, יוני 2011, תאריך כניסה: 23 ביולי 2014.

<sup>10</sup> ראו למשל [הוועדה לבחינת מדיניות התעסוקה בישראל](#), דוח סופי, 3 ביוני 2010.

<sup>11</sup> למידע נוסף בנושא ראו: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [נתונים על מוסדות לימוד אקדמיים לציבור החרדי](#), כתבה נעמה טשנר, 23 בינואר 2014.

<sup>12</sup> על-פי נתוני המועצה להשכלה גבוהה, מספר הסטודנטים החרדים בשנת תשע"ו אמור להיות יותר מפי שמונה ממספר הסטודנטים שבמערכת בשנת תשס"ו, ובהתאם לכך, התקציב לנושא זה אמור להיות כ-130 מיליון ש"ח בשנת תשע"ו, ואילו בשנת תשס"ו הוא עמד על 30 מיליון ש"ח בלבד. מקור: המועצה להשכלה גבוהה, [מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל – 2014](#), עמ' 56, תאריך כניסה: 21 ביולי 2014.



מגזירים עצמם חרדים.<sup>13</sup> יש להבהיר כי הנתונים מתייחסים לכל מי שהעיד שאינו מגדיר עצמו חרדי, ללא הבחנה בין "יוצאים בשאלה" לאחרים.<sup>14</sup>

כדי לבחון את תוכניות הסיוע שמציעות הרשויות לאנשים עם רקע חרדי בשלושת התחומים שהוזכרו – תוכניות סיוע להשתלבות בלימודי ההשכלה הגבוהה, תוכניות סיוע להשתלבות בתעסוקה ותוכניות סיוע להשתלבות בצבא – פנה מרכז המחקר והמידע של הכנסת אל הגורמים המופקדים על תחומים אלו, ובהם משרד החינוך והמועצה להשכלה גבוהה, משרד הכלכלה, משרד הביטחון וגורמים נוספים. בהצגת כל אחת מתוכניות הסיוע ייכללו המרכיבים האלה: הסבר קצר על התוכנית, כולל הבסיס להפעלתה (חוק, החלטת ממשלה או החלטה מינהלתית פנימית), נתונים מרכזיים על התוכנית, הקריטריונים לסיוע לאנשים מרקע חרדי ולבסוף בחינת השאלה אם התוכנית מסייעת לכל מי שהם מרקע החרדי, לרבות מי שעזבו את העולם החרדי.

## 2. תוכניות סיוע להשתלבות בלימודי ההשכלה הגבוהה

השתלבותם של אנשים עם רקע חרדי במערכת ההשכלה הגבוהה נעשית על-פי רוב בשני שלבים: ראשית, השלמת פערי ההשכלה התיכונית, למשל במסגרת של מכינות קדם-אקדמיות, ושנית, הלימודים האקדמיים עצמם. להלן ייסקרו תוכניות הסיוע להשתלבותם של אנשים מרקע חרדי בהשכלה הגבוהה בכל אחד מהשלבים האמורים.

### 2.1 מכינות קדם-אקדמיות

#### רקע

בפני מי שמעוניינים ללמוד במערכת ההשכלה הגבוהה ואין להם תעודת בגרות מלאה או שציוני הבגרות שבידיהם אינם מספיקים להתקבל לתוכנית הלימוד שבה הם מעוניינים ללמוד, עומדות שתי אפשרויות עיקריות: האחת, להשלים את בחינות הבגרות ולקבל תעודת בגרות מלאה, והאחרת, ללמוד במכינות קדם-אקדמיות. במכינות אלה ניתנת ללומדים האפשרות להכיר מקרוב את הלימודים האקדמיים, שכן המכינות נמצאות על-פי רוב במוסדות אקדמיים.<sup>15</sup> נוסף על כך, התלמידים יכולים להשתתף בקורסים אקדמיים כבר במסגרת זו ולקבל על כך נקודות זכות באופן שיפחית את העומס עליהם במהלך הלימודים האקדמיים. שתי האפשרויות הללו עומדות גם בפני אנשים מרקע חרדי.

בשנת 1963 החלו לפעול בישראל המכינות הקדם-אקדמיות. מטרתן היא "לסייע לאוכלוסיות חלשות להשתלב בחיי החברה והכלכלה בארץ. באמצעות הנגשת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסיות אלה, מאפשרות המכינות לצעירים בעלי רקע כלכלי חברתי קשה להשתלב במוסדות להשכלה גבוהה, וכתוצאה, לסייע בצמצום הפערים החברתיים בחברה הישראלית... כלומר, להוות כלי המעניק הזדמנות שנייה של הכשרה רחבה לכלל האוכלוסייה במדינה וכהכנה לשוק עבודה מודרני."<sup>16</sup>

<sup>13</sup> קבוצה זו הגדירה עצמה באחד מהאופנים הבאים: דתי, מסורת-דתי, מסורת-לא-כל-כך-דתי, לא-דתי, חילוני.

<sup>14</sup> הנתונים המוצגים לעיל התקבלו בתשובה שהעבירה גבי נורית דוברין, ראש תחום הסקר החברתי וסקר אמון הצרכנים באגף המדען הראשי בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לחברת הכנסת עדי קול ב-2 באפריל 2014.

<sup>15</sup> לרשימת המכינות הקדם-אקדמיות בשנת תשע"ד ראו משרד החינוך, [אגף לחינוך מבוגרים](#), תאריך כניסה: 10 באוגוסט 2014.

<sup>16</sup> משרד החינוך, [האגף לחינוך מבוגרים](#), דוח [הוועדה לבחינת פעילות המכינות הקדם-אקדמיות](#), תאריך כניסה: 27 ביולי 2014.



תפקיד נוסף של המכינות הללו הוא שילוב אוכלוסיות בעלות מאפיינים ייחודיים, ובהם חרדים, בני מיעוטים ויוצאי אתיופיה, בשוק העבודה הישראלי. שיעור ההשתתפות של אוכלוסיות אלו בשוק העבודה הוא נמוך, והמכינות מהוות אופציה יחידה וקריטית להנגשתן של אוכלוסיות אלו למערך ההשכלה הגבוהה ולשילובן בשוק העבודה והחברה בישראל.<sup>17</sup> כיום, הגורם המרכזי האחראי להסדרת פעילותן של המכינות הקדם-אקדמיות בישראל הוא האגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך.<sup>18</sup>

## תקצוב

משרד החינוך מופקד על תקצוב המכינות הקדם-אקדמיות בשיתוף שני גורמים נוספים: הוועדה לתכנון ותקצוב (ות"ת) במועצה להשכלה גבוהה (מל"ג) והקרן לקליטת חיילים משוחררים במשרד הביטחון. שלושת הגופים הללו מתקצבים<sup>19</sup> את מוסדות הלימוד כלהלן: הקרן לקליטת חיילים משוחררים במשרד הביטחון מתקצבת מוסדות בגין לימודיהם של חיילים משוחררים ואילו ות"ת מתקצבת את המכינות הקדם-אקדמיות באוניברסיטאות ובמכללות המתוקצבות. משרד החינוך מתקצב מוסדות בגין לימודיהן של כמה קבוצות אוכלוסייה, ובהן מבוגרים בני 19-26 הלומדים במכינות קדם-אקדמיות שהוכרו על-פי חוק חיילים משוחררים, התשנ"ד-1994 ואינם זכאים לסיוע מהקרן לחיילים משוחררים במשרד הביטחון; זכאים לסיוע מהקרן הלומדים במכינות קדם-אקדמיות במכללות להכשרת עובדי הוראה ובמכללות הפרטיות שאינן מתוקצבות על-ידי ות"ת ועוד.

אשר לתקציב הניתן למכינות הקדם-אקדמיות בגין לימודיהם של אנשים מרקע חרדי, ות"ת מתקצבת את המכינות הקדם-אקדמיות באוניברסיטאות ובמכללות בסכום של 1,410–2,230 ש"ח בגין כל תלמיד חרדי וגם משרד החינוך מתקצב את המכינות שבאחריותו בסכום דומה. אם כן, שכר הלימוד שמתקבל בגין תלמידים אלו במכינות באוניברסיטאות ובמכללות המתוקצבות נמוך בסכום של 2,460–2,820 ש"ח משכר הלימוד הרגיל. גם במוסדות להכשרת מורים ובמכללות פרטיות (שאותן רק משרד החינוך מתקצב בגין לימודיהם של אנשים מרקע חרדי) תלמיד חרדי ישלם סכום הנמוך ב-1,230–1,410 ש"ח משכר הלימוד הרגיל. נוסף על כך, ות"ת מקציבה למכינות קדם-אקדמיות (במוסדות מתוקצבים בלבד) סכום שנתי של 5,500 ש"ח בגין כל סטודנט חרדי למימון שיעורי עזר, כדי להקל על התלמידים הללו להתמודד עם החסרים הלימודיים שלהם.<sup>20</sup> בסך הכול, תקצבה ות"ת את המכינות בסכום של כ-5.5 מיליון ש"ח בשנת תשע"ג בגין אנשים מרקע חרדי.<sup>21</sup>

על אף האמור לעיל, יש לציין כי בשנת הלימודים תשע"ד החליט משרד החינוך על סדר עדיפויות חדש לתקצוב המכינות הקדם-אקדמיות על-ידו, על רקע קיצוצים תקציביים.<sup>22</sup> על-פי נוהל שהופץ בנושא, נקבע כי התקצוב בגין קבוצות אוכלוסייה מסוימות יינתן על-פי הסדר הזה:<sup>23</sup>

<sup>17</sup> שם.

<sup>18</sup> יוער כי בדצמבר 2010 הגישה הוועדה לבחינת פעילות המכינות הקדם-אקדמיות את המלצותיה, וקבעה כי יש להעביר את האחריות על המכינות לידי מל"ג-ות"ת. עד יוני 2014, העברה זו טרם בוצעה. למידע נוסף בנושא ראו פרוטוקול מס' של ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, 16 ביוני 2014.

<sup>19</sup> התקציב הניתן הוא למימון שכר הלימוד של הלומדים. למשל, אם שכר הלימוד במוסד מסוים הוא 10,000 ש"ח בשנה ואחד מהגורמים הללו מתקצב את המוסד בסכום של 5,000 ש"ח לכל תלמיד, שכר הלימוד שיושת על התלמידים יהיה בגובה של 5,000 ש"ח. בהקשר זה יוער כי בפני הלומדים במוסדות הללו עומדת האפשרות לקבל מלגות לסיוע במימון שכר הלימוד המושת עליהם.

<sup>20</sup> רביד עומסי, מנהל פרויקט המח"רים, המועצה להשכלה גבוהה, שיחת טלפון, 29 ביולי 2014; מגי קורן, מנהלת האגף לחינוך מבוגרים, משרד החינוך, מכתב, 29 ביולי 2014.

<sup>21</sup> רביד עומסי, מנהל פרויקט המח"רים, המועצה להשכלה גבוהה, מכתב, 17 בספטמבר 2014.

<sup>22</sup> מגי קורן, מנהלת האגף לחינוך מבוגרים, משרד החינוך, מכתב, 25 ביוני 2014. סוגיה זו גם מוסדרת בנוהל "קריטריונים למתן סיוע ללומדים במכינות קדם-אקדמיות שנה"ל תשע"ה ואילך", תקנה תקציבית 20-27-12-43; הועבר לידי מרכז המחקר והמידע של הכנסת על-ידי מגי קורן.



1. לומדים שהחלו את לימודיהם בשנים תשע"ג ותשע"ד ועליהם להשלים את מסלול הלימודים ;
  2. חיילים משוחררים ממומני הקרן, שמשרד החינוך משלים את שכר הלימוד שלהם במכללות להכשרת עובדי הוראה ובמכללות חוץ-תקציביות ;
  3. חיילים משוחררים שזכאותם פגה במהלך הלימודים, הלומדים במכללות להכשרת עובדי הוראה ובמכללות חוץ-תקציביות ;
  4. מימון במסגרת מעטפת לעולי אתיופיה;<sup>24</sup>
  5. לומדים במכללות, על-פי סדר העדיפויות שלהן:<sup>25</sup>
    - א. לומדים בדגם א' במכללות להכשרת עובדי הוראה ;
    - ב. לומדים בדגם ב' במכללות להכשרת עובדי הוראה ;
    - ג. לומדים בדגם א' במכללות האקדמיות החוץ-תקציביות ;
    - ד. לומדים בדגם ב' במכללות האקדמיות החוץ-תקציביות ;
  6. לומדים שסיימו את לימודיהם התיכוניים ולהם תעודת בגרות מלאה או תעודה שוות ערך לכך שהוכרה על-ידי המשרד, או עמדו בהצלחה ב-7 יחידות לימוד לפחות והם בני 17-19 ופטורים משירות ביטחון, על-פי סדר העדיפות שלהן :
    - א. לומדים במכללות אקדמיות להכשרת עובדי הוראה ;
    - ב. לומדים במכללות האקדמיות החוץ-תקציביות.
- אף שהדבר אינו עולה בבירור מהגדרת הלומדים המקבלים סיוע לפי סעיף זה, לדברי גב' תמר פיזנטי, סגנית מנהלת האגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך, הנכללים בקבוצה זו הם ברובם המוחלט חרדים ובני-מיעוטים.<sup>26</sup>
- עוד נקבע כי אם התקציב לא יספיק לכל הלומדים המדורגים באותו מקום בסדר העדיפויות, יחולק הסיוע באופן יחסי בין הלומדים, על-פי דירוגם בסולם ניקוד מצטבר המבוסס על מדדים סוציו-אקונומיים.<sup>27</sup> בהקשר זה ציינה גב' פיזנטי כי **בשנת הלימודים תשע"ה מסתמן מחסור בתקציב שיינתן למכינות בגין תלמידים הנכללים בסעיף 6 בנוהל האמור. לדבריה, חלק ניכר מהם הם תלמידים חרדים ואנשים שעזבו את העולם החרדי.**<sup>28</sup>

<sup>23</sup> קריטריונים למתן סיוע ללומדים במכינות קדם-אקדמיות בשנת הלימודים תשע"ה ואילך, הועבר לידי מרכז המחקר והמידע של הכנסת על-ידי גב' מגי קורן, מנהלת האגף לחינוך מבוגרים, משרד החינוך, 26 ביוני 2014. יוער כי בנוהל, הקריטריון של חרדים הזכאים לסיוע שונה מזה שהוצג לעיל. מבדיקת מרכז המחקר והמידע של הכנסת עולה שמדובר בקריטריון ישן, והוא מוצג בגרסה זו בנוהל מכיוון שמדובר בנוהל פנימי. הקריטריון הרשמי של המשרד בדבר הזכאים לסיוע הוא כפי שמוצג לעיל. רביד עומסי, מנהל פרויקט המח"רים, המועצה להשכלה גבוהה, שיחת טלפון, 13 באוגוסט 2014.

<sup>24</sup> יצוין כי הסיוע הניתן לבני הקהילה האתיופית הוא רחב יותר מהסיוע לשאר המגזרים, ובמסגרתו ניתנים הן תשלום למכינה בגין לימודיו של בן הקהילה והן סכום נוסף למימון מגורים במעונות, הסעות, הכנה לבחינה הפסיכומטרית, אבחון ליקויי למידה, שיעורי עזר ועוד.

<sup>25</sup> סדר העדיפויות נקבע על-פי מדד סוציו-אקונומי. לומדים בדגם א' הם תלמידים אשר קיבלו דירוג גבוה (במכינות במכללות – שצברו 36 נקודות ומעלה; במכינות באוניברסיטאות – שקיבלו 30 נקודות ומעלה) ומוגדרים "ראוי לקידום", ואילו לומדים בדגם ב' הם תלמידים אשר קיבלו דירוג נמוך יותר ומוגדרים "אחר". למידע נוסף על סדר העדיפויות האמור ראו משרד החינוך, תקנה תקציבית 20-27-12-43, סעיף 5, תאריך כניסה: 7 בספטמבר 2014.

<sup>26</sup> תמר פיזנטי, סגנית מנהלת למינהל ולתקצוב, האגף לחינוך מבוגרים, משרד החינוך, שיחת טלפון, 7 בספטמבר 2014.

<sup>27</sup> הניקוד נקבע על-ידי מדדים סוציו-אקונומיים ואישיים.

<sup>28</sup> תמר פיזנטי, סגנית מנהלת האגף למינהל ולתקצוב, האגף לחינוך מבוגרים, משרד החינוך, שיחת טלפון, 28 ביולי 2014.



## קריטריונים להשתתפות

אשר לסיוע של הגורמים האמורים למוסדות בגין לימודיהם של קבוצה זו, ות"ת (במכינות באוניברסיטאות ובמכללות מתוקצבות) ומשרד החינוך (במכינות שבמכללות שאינן מתוקצבות או במכינות במוסדות אחרים) קבעו את הקריטריונים שלהלן כנקודת ייחוס לסיוע:

- בניס: התלמיד למד בכיתות ט' עד י"ב במוסד חינוך תרבותי ייחודי כהגדתו בחוק מוסדות חינוך תרבותיים ייחודיים, תשס"ח-2008, או במוסד בעל אורחות דת ותפיסת עולם חרדית שנמצא בפיקוח "אחר" (חרדי) של משרד החינוך.
- בנות: התלמידה למדה בכיתות ט' עד י"ב במוסד בעל אורחות דת ותפיסת עולם חרדית שנמצא בפיקוח "אחר" (חרדי) של משרד החינוך.

## נתונים על מספר המשתתפים

בכל הנוגע ללימודיהם של חרדים במכינות אלה, על-פי נתוני משרד החינוך, בשנת תשע"ד למדו 918 חרדים במכינות קדם-אקדמיות שונות ברחבי הארץ – ירידה של 13% בהשוואה לשנת תשע"ג, שבה למדו 1,053 חרדים במכינות.<sup>29</sup> על-פי נתוני ות"ת, לעומת זאת, למדו במוסדות המתוקצבים 1,170 תלמידים חרדים במכינות בשנת תשע"ד.<sup>30</sup>

בהקשר זה ציינה גב' מגי קורן, מנהלת האגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך, כי בשנים האחרונות גדל מספר התלמידים מאוכלוסיות מוחלשות (ובהם, כאמור, חרדים) במכינות הקדם-אקדמיות, ומשום כך אישרה לאחרונה ועדת ההיגוי של המכינות את פתיחתן של מכינות נוספות, ובין היתר שלוש מכינות שייפתחו בשנת תשע"ה במכללות חוץ-תקציביות. עוד צוין כי מתוכננת הרחבה של המסלולים המוצעים לחרדים במכינות. לא ברור כיצד הרחבה זו מתיישבת עם סדרי העדיפויות החדשים לתקצוב, שלפי משרד החינוך נקבעו כאמור על רקע "קיצוצים תקציביים".

אשר ללומדים שעזבו את העולם החרדי מסרה גב' קורן כי בחודש ינואר 2014 נדון בוועדת ההיגוי של המכינות מצבם של "יוצאים בשאלה"<sup>31</sup> המבקשים להשתלב במכינות הקדם-אקדמיות במוסדות להשכלה גבוהה. בוועדה הובהר כי מאחר שהרקע הלימודי של "יוצאים בשאלה" זהה לרקע הלימודי של סטודנטים חרדים, אין מקום להבדיל בסיוע הניתן לשתי האוכלוסיות. לפיכך, ברור כי סטודנטים אלה זכאים לאותן הזכויות, ובתנאי שיעמדו בקריטריונים לקבלה למסלול הלימודים למכינות ולזכאות לסיוע. נוסף על כך, הוחלט כי מסלול קדם-המכינה (מסלול המיועד על-פי רוב למי שאין להם תעודת בגרות ונמשך שלושה חדשים) לגברים העומדים בהגדרה הנ"ל יורחב ויימשך ארבעה חודשים וחצי, לנוכח הידע החסר של ציבור זה.<sup>32</sup>

<sup>29</sup> מגי קורן, מנהלת האגף לחינוך מבוגרים, משרד החינוך, מכתב, 25 ביוני 2014, ושיחת טלפון, 5 באוגוסט 2014. יוער כי נתון זה לא בהכרח מייצג את כל החרדים שלמדו במכינות קדם-אקדמיות, שכן יש חרדים אשר לומדים במכינות שהמשרד אינו מופקד עליהן, למשל מכינות לבני 30+ או מכינות אחרות שהוא אינו מתקצב. לפיכך, למספר התלמידים החרדים שלמדו במכינות קדם-אקדמיות בשנת תשע"ד לפי מין ומוסד, על-פי נתוני המשרד, ראו [הנספח](#) למסמך זה.

<sup>30</sup> רביד עומסי, מנהל פרויקט המח"רים, המועצה להשכלה גבוהה, מכתב, 21 בספטמבר 2014. לדבריו של מר עומסי, הסיבה לפער בין הנתונים של משרד החינוך לנתוני ות"ת היא ככל הנראה שנתוני משרד החינוך אינם כוללים תלמידים בני 30+ הלומדים במכינות.

<sup>31</sup> השימוש במונח "יוצאים בשאלה" נעשה במקור.

<sup>32</sup> מכתב מאת מגי קורן אל מנהלי המכינות הקדם-אקדמיות, 2 בפברואר 2014; הועבר לידי מרכז המחקר והמידע של הכנסת ב-26 ביוני 2014.





להלן נציג מידע תמציתי על שתי מכינות קדם-אקדמיות אשר ידוע כי קלטו בשנת תשע"ד תלמידים שעזבו את העולם החרדי: המכינה באוניברסיטה העברית וזו שבאוניברסיטת תל-אביב.

מפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת אל המכינה הקדם-אקדמית באוניברסיטה העברית עולה כי בשנת תשע"ד למדו במכינה שמונה תלמידים אשר "יצאו בשאלה". תלמידים אלה שובצו תחילה במסלול קדם-מכינה רגיל (שנמשך כאמור שלושה חודשים) ולאחר סיומו הם שולבו במסלול המכינה הרגיל שמשכו שמונה חודשים, כך שהם למדו בסך הכול 11 חודשים.<sup>33</sup>

עוד עולה מבידיקת מרכז המחקר והמידע של הכנסת כי בפועל, פרק הזמן שבו לומדים תלמידי המכינה הקדם-אקדמית לחרדים באוניברסיטה העברית זהה לפרק הזמן שלומדים מי שעזבו את העולם החרדי ולומדים במכינה קדם-אקדמית "רגילה" (שאינה ייחודית לחרדים) – כ-11 חודשים (שלושה עד ארבעה סמסטרים). יודגש כי במכינה הקדם-אקדמית לחרדים הלימודים לגברים ולנשים הם בנפרד, במתחם נפרד מהקמפוס בהר-הצופים, ונשים לומדות פחות סמסטרים מהגברים (שניים עד שלושה סמסטרים) מכיוון שלמדו לימודי ליבה נרחבים יותר משל הגברים.<sup>34</sup>

גבי ליאת מייברג, מנהלת המכינה הקדם-אקדמית לחרדים באוניברסיטה העברית, ביקשה להוסיף כי הקשיים שעמם מתמודדים התלמידים החרדים בהשלמת לימודי הליבה הם עצומים. בין היתר, התוצאה היא שיעור נשירה גבוה מאוד ממכינה זו, כ-40%, לעומת שיעור נשירה של כ-10% מהמכינה הקדם-אקדמית באוניברסיטה.<sup>35</sup>

אשר למכינה הקדם-אקדמית באוניברסיטת תל-אביב, מסרה גבי רוני רגב, יועצת אקדמית והאחראית על הקבוצה מטעם המכינה, כי בשנת תשע"ג למדו במכינה שני תלמידים אשר "יצאו בשאלה". מסלול הלימודים שלהם היה דומה לזה של התלמידים שלמדו במכינה באוניברסיטה העברית (קדם-מכינה במשך שלושה חודשים ועוד שמונה חודשי לימודים במכינה) ובסיום הלימודים הם התקבלו ללימודים אקדמיים במוסד. בשנת הלימודים האחרונה למדו במכינה עוד שלושה תלמידים שעזבו את העולם החרדי.<sup>36</sup>

גבי רגב הוסיפה כי תלמידים אלה זוכים לאותם התנאים שלהם זוכים כל התלמידים מרקע חרדי במכינות השונות,<sup>37</sup> ובין היתר שיעורי עזר רבים, כדי לסייע להם להשלים את הידע הדרוש. בכל הנוגע להצלחתם של התלמידים הללו מסרה גבי רגב כי ניכר שהם מתמודדים עם קשיים רבים וכי תלמידים שהגיעו עם רמת ידע גבוהה יותר בתחומי הליבה הצליחו בלימודיהם באופן יחסי, לעומת מי שרמת הידע הבסיסי שלהם נמוכה יותר.<sup>38</sup>

גבי יונה פאוקר מהמכינה הקדם-אקדמית באוניברסיטה העברית ציינה עוד כי חלק מהתלמידים במכינה ש"יצאו בשאלה" נתקלו בקשיים בקבלת מלגות למימון שכר הלימוד. הקושי הראשון נובע מהעובדה שחלקם עדיין לא הסדירו את מעמדם מול הצבא (שירות צבאי, פטור או כל הסדרה אחרת), בין היתר מכיוון שעזבו את העולם החרדי ממש בסמוך ללימודים. הקושי השני הוא שדרישת סף נוספת לקבלת

<sup>33</sup> יונה פאוקר, יועצת ואחראית לקבוצת ה"יוצאים בשאלה", המכינה הקדם-אקדמית באוניברסיטה העברית, שיחת טלפון, 27 ביולי 2014. בנושא זה ציינה גבי יונה פאוקר כי הייתה כוונה לאפשר לקבוצה זו ללמוד חודש נוסף, כך שהלימודים בקדם-מכינה יארכו ארבעה חודשים, אך בעקבות היענות מועטה מצד הסטודנטים (נרשמו כאמור רק שמונה) הוחלט שלא לעשות זאת.

<sup>34</sup> ליאת מייברג, מנהלת מכללה קדם-אקדמית לחרדים, שיחת טלפון, 27 ביולי 2014.

<sup>35</sup> שם.

<sup>36</sup> רוני רגב, עוזרת אקדמית ויועצת תלמידים, המכינה הקדם-אקדמית, אוניברסיטת תל-אביב, שיחת טלפון, 6 באפריל 2014.

<sup>37</sup> באוניברסיטת תל-אביב אין מכינה קדם-אקדמית לחרדים. לדברי גבי רגב הסיבה העיקרית לכך היא שלא ניתן היה להקצות מבנה נפרד לקבוצה זו, כפי שנעשה באוניברסיטה העברית למשל.

<sup>38</sup> רוני רגב, עוזרת אקדמית ויועצת תלמידים, המכינה הקדם-אקדמית, אוניברסיטת תל-אביב, שיחת טלפון, 6 באפריל 2014.



מלגה היא כאמור לימודים עד כיתה י"ב במוסד חרדי (ראו לעיל),<sup>39</sup> אולם חלק מהמועמדים עזבו את העולם החרדי כבר אחרי שסיימו את הלימודים בישיבה הקטנה, ומשום כך אינם עומדים בתנאי הסף לקבלת מלגה. שתי הסיבות הללו מונעות מתלמידים רבים לקבל מלגה. שכר הלימוד במכינה קדם-אקדמית באוניברסיטה העברית הוא כ-17,000 ש"ח, ותלמידים אשר מעוניינים ללמוד גם בקדם-מכינה נדרשים לשלם עוד 3,800 ש"ח,<sup>40</sup> כלומר, בסך הכול כ-21,000 ש"ח.<sup>41</sup>

## 2.2. לימודים אקדמיים<sup>42</sup>

### רקע

ככלל, יש שלושה סוגים עיקריים של מסגרות ייעודיות להשכלה גבוהה לציבור החרדי:

- א. מוסדות להשכלה גבוהה לציבור החרדי (פלטפורמות);
- ב. מסגרות לימודים לציבור החרדי הפועלות כשלוחות של מכללות לא מתוקצבות;
- ג. מסגרות אקדמיות ייחודיות לחרדים, ליד מוסדות אקדמיים קיימים (מח"רים).

בשנת 2000 הוקמו בעידוד המל"ג שני מוסדות להשכלה גבוהה לציבור החרדי, בירושלים ובבני-ברק, המכונים "פלטפורמות". במוסדות אלו מציעות אוניברסיטאות ומכללות מתוקצבות תוכניות רגילות, המעניקות לבוגרים תואר ראשון ותואר שני בכמה תחומים. בעקבות הפלטפורמות פתחו כמה מכללות לא מתוקצבות מסגרות לימודים לציבור החרדי, והן פועלות כשלוחות של מכללות אלו.

על-פי תשובה של המועצה להשכלה גבוהה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת מינואר 2014, אף שהפלטפורמות הוקמו כדי לשלב סטודנטים חרדים בהשכלה הגבוהה, בשנת הלימודים תשע"ד עדיין לא היה פיקוח על אוכלוסיית הלומדים בהן, ורק 50% מהלומדים במסגרות אלו היו בוגרי החינוך החרדי. נוסף על כך, על-פי המל"ג נמצאו בעיות אקדמיות ואחרות במודל הפלטפורמות, כגון הניתוק בינו ובין המוסד האקדמי – קושי שעלול לגרום לפער ניכר בין רמת הלימודים במוסד האקדמי עצמו לבין רמת הלימודים בפלטפורמות.

בשנת 2010 גיבשו ות"ת ומשרד האוצר תוכנית רב-שנתית לקידום ההשכלה הגבוהה בישראל לשנים 2010–2016. בתוכנית נקבעו יעדים כמותיים להגברת הנגישות של הלימודים האקדמיים לבני-מיעוטים ולחרדים. בחודש ינואר 2012 הוציאה מל"ג מסמך החלטה שכותרתו "הנגשת ההשכלה הגבוהה למגזרים ייחודיים", והוצגה בו תוכנית יישומית בתחום זה. במסמך מפורטת ההחלטה להקים "מסגרות אקדמיות ייחודיות לחרדים" ליד מוסדות אקדמיים קיימים (מח"רים). עוד באותה השנה הגישו 15 מוסדות אקדמיים הצעות להקמת מח"רים, ובשנת תשע"ג נבחרו תשעה מוסדות: האוניברסיטה העברית, מכללת הדסה, מכללת סמי שמעון, המכללה להנדסה בירושלים, המכללה האקדמית אשקלון, בצלאל, הטכניון, אוניברסיטת בר-אילן ומכללת רופין. בחלק מהמוסדות הסטודנטים החרדים משתלבים בתוכניות הלימוד הרגילות של המוסד ובמוסדות אחרים יש מגוון מסלולים ייעודיים לסטודנטים חרדים בתחומים שונים, ובהם אופטומטריה, מדעי המחשב, ניהול, ביוטכנולוגיה,

<sup>39</sup> בישיבה קטנה לומדים בני חרדים בני 13-16 ובישיבה גדולה לומדים בני מגיל 16 ועד לנישואים.

<sup>40</sup> יונה פאוקר, אחראית ל"יוצאים בשאלה" במכינה הקדם-אקדמית באוניברסיטה העברית, שיחת טלפון, 27 ביולי 2014.

<sup>41</sup> עם זאת, כאמור, מכיוון שות"ת ומשרד החינוך מתקצבים את המוסד הזה בגין לימודיהם של אותם התלמידים, הסכום הזה נמוך יותר.

<sup>42</sup> מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [נתונים על מוסדות לימוד אקדמיים לציבור החרדי](#), כתבה נעמה טשנר, 23 בינואר 2014.



פסיכולוגיה, סוציולוגיה, סיעוד ועוד. יצוין כי במח"רים שנבחרו פועלות מכינות קדם-אקדמיות שלומדים בהן חרדים (על פעילותן ראו לעיל).

### קריטריונים

להלן הקריטריונים שקבעה ות"ת לעניין הרשאים להירשם למח"רים:

- בניס: התלמיד למד בכיתות ט' עד י"ב במוסד חינוך תרבותי ייחודי כהגדתו בחוק מוסדות חינוך תרבותיים ייחודיים, תשס"ח-2008, או במוסד בעל אורחות דת ותפיסת עולם חרדית שנמצא בפיקוח "אחר" של משרד החינוך.
- בנות: התלמידה למדה בכיתות ט' עד י"ב במוסד בעל אורחות דת ותפיסת עולם חרדית שנמצא בפיקוח "אחר" של משרד החינוך.

### נתונים ותקצוב

בשנת הלימודים תשע"ג למדו בשתי הפלטפורמות 2,062 סטודנטים; רק 848 (41%) מהם למדו בתיכון חרדי.<sup>43</sup> 158 מהסטודנטים החרדים היו גברים ו-690 נשים. במח"רים למדו כ-700 תלמידים, ובשל הידע החסר של הסטודנטים החרדים רובם המוחלט למדו במכינות קדם-אקדמיות.<sup>44</sup> בשנת תשע"ד חלה עלייה ניכרת במספר הסטודנטים החרדים. בפלטפורמות למדו 2,321 סטודנטים, במח"רים 2,003 סטודנטים ובקמפוסים של בית-הספר הגבוה לטכנולוגיה בירושלים, של האוניברסיטה העברית ושל אוניברסיטת תל-אביב למדו עוד 360 סטודנטים.<sup>45</sup>

בהתאם לעלייה זו חלה בשנים תשע"ג-תשע"ד עלייה בתקצוב המוסדות האקדמיים בגין לימודיהם של סטודנטים חרדים ב-30%, מ-58 מיליון ש"ח ל-75 מיליון ש"ח.<sup>46</sup>

אשר למספר הסטודנטים שעזבו את העולם החרדי ולומדים לימודים אקדמיים, מסר מר רביד עומסי, מנהל פרויקט המח"רים במועצה להשכלה גבוהה, כי ידוע לו על כמה עשרות של סטודנטים כאלה. עם זאת, הוא ציין כי ככל הנראה מדובר במספר גדול יותר של סטודנטים, מכיוון שייתכן שחלקם למדו במכינות קדם-אקדמיות שאינן ייעודיות לחרדים ולאחר מכן המשיכו ללימודים אקדמיים **בלי להיעזר בסיוע** שמציעה ות"ת ללומדים מרקע חרדי, ולכן אין לגביהם מידע.<sup>47</sup>

## **2.3. מלגות והלוואות לתשלום שכר הלימוד**

אחד הקשיים שסטודנטים מרקע חרדי עלולים להיתקל בהם הוא הקושי במימון הלימודים, בייחוד אם הסטודנטים הם בעלי משפחות. לכן, מוצעים להם כמה מסלולים לקבלת מלגות והלוואות. להלן הסבר קצר על שתי תוכניות סיוע מטעם גופים ממשלתיים: מלגות של משרד החינוך ומלגות של קרן קמ"ח (קידום מקצועי חרדי).

<sup>43</sup> בהקשר זה יצוין כי עצם העובדה שלא היה פיקוח בשאלה אם הלומדים בפלטפורמות הם אכן בעלי רקע חרדי היא אחד הגורמים להקמת המח"רים. למידע נוסף ראו שם.

<sup>44</sup> מתוכם, רק 57 נשים למדו לתואר ראשון בהנדסה במכללה להנדסה בירושלים. יצוין כי גם מהנתונים האמורים אי-אפשר ללמוד כמה חרדים לומדים בכל המכינות הקדם-אקדמיות, מכיוון שבנתונים הללו נכללים רק הלומדים במכינות המתקצבות על-ידי ות"ת.

<sup>45</sup> רביד עומסי, מנהל פרויקט המח"רים, המועצה להשכלה גבוהה, מכתב, 17 בספטמבר 2014.

<sup>46</sup> שם.

<sup>47</sup> הנ"ל, שיחת טלפון, 13 באוגוסט 2014.



### 2.3.1. מלגות משרד החינוך

במסגרת המיזם לקידום ולעידוד של השכלה גבוהה במגזר החרדי מפעיל משרד החינוך, באמצעות זכין (כיום חברת מרמנת), מערך של מלגות סיוע למימון שכר הלימוד במוסדות אקדמיים עד לגובה של 33% משכר הלימוד.<sup>48</sup>

#### קריטריונים

זכאים לסיוע סטודנטים העומדים, בין היתר, בתנאי הסף האלה: לומדים לתואר ראשון בהיקף של תוכנית מלאה; לומדים במוסד להשכלה גבוהה כמשמעותו בחוק המועצה להשכלה גבוהה, התשי"ח-1958; לומדים במוסד לימודים שמקיים מערכת לימודים לשני תחומי דעת (פקולטות) לפחות; רמת הכנסתם נמוכה (על-פי מדדים סוציו-אקונומיים); גילם 23 ומעלה (התניה זו אינה מתייחסת לנשים); הסטודנטים למדו בכיתות ט' עד י"ב במוסד חינוך תרבותי ייחודי כהגדרתו בחוק מוסדות חינוך תרבותיים ייחודיים, תשס"ח-2008, או במוסד בעל אורחות דת ותפיסת עולם חרדית, שנמצא בפיקוח "אחר" של משרד החינוך; אשר לבנות – הסטודנטיות למדו בכיתות ט' עד י"ב במוסד בעל אורחות דת ותפיסת עולם חרדית שנמצא בפיקוח "אחר" של משרד החינוך.<sup>49</sup>

מבדיקת מרכז המחקר והמידע של הכנסת עם חברת מרמנת עולה כי על-פי הוראת המשרד, כל סטודנט אשר עומד בתנאי הסף שנקבעו למלגה זו זכאי לסיוע, בין שהוא מקפיד על אורח חיים חרדי כיום ובין שעזב את העולם החרדי.<sup>50</sup>

יוער כי עד להשלמת המסמך משרד החינוך לא העביר לידי מרכז המחקר והמידע של הכנסת נתונים בדבר מספר המלגאים החרדים ומספר המלגות שניתנו לתלמידים חרדים, על אף פניות חוזרות ונשנות בעניין זה לגורמים הרלוונטיים במשרד.

### 2.3.2. קרן קמ"ח

נוסף על האמור, כל סטודנט חרדי (על-פי הגדרת קהל היעד בפרויקט המח"רים), העומד בקריטריונים שנקבעו על-ידי ות"ת, יכול לקבל הלוואה בגובה שכר לימוד לתואר ראשון במוסד מתוקצב להשכלה גבוהה באמצעות קרן קמ"ח. (קידום מקצועי לחרדים), הפועלת מטעם ות"ת בנושא זה. לאחר סיום הלימודים וקבלת הזכאות לתואר, ההלוואה הופכת בחלקה למלגה. כדי לעודד סטודנטים ללמוד תחומים נדרשים במשק, ההלוואה הופכת למלגה בשיעורים אלו: בהנדסה, במדעים בותחומים יישומיים ונדרשים המלגה היא בגובה של 70% משכר הלימוד; ביתר התחומים – בגובה של 40% משכר הלימוד.<sup>51</sup>

הסיוע של הקרן באמצעות ות"ת החל בשנת תשע"ג, לאחר זכייתה במכרז בנושא. מאז ועד למועד כתיבת המסמך הסתייעו בה כ-1,000 תלמידים במימון לימודיהם. לפני מועד זה הסיוע ניתן באמצעות משרד הכלכלה, ולהערכת גורמי המקצוע, באותו הזמן נעזרו בסיוע מסוג זה כ-500 חרדים בשנה.<sup>52</sup>

<sup>48</sup> למידע נוסף על המיזם ראו משרד החינוך, [מיזם לקידום ועידוד השכלה גבוהה במגזר החרדי](#), תאריך כניסה: 8 בספטמבר 2014.

<sup>49</sup> למידע מפורט על כל הקריטריונים ראו [אתר האינטרנט של משרד החינוך](#), תאריך כניסה: 12 באוגוסט 2014.

<sup>50</sup> סיוון טוויזר, מנהלת פרויקט מלגות, חברת מרמנת, שיחת טלפון, 29 ביולי 2014.

<sup>51</sup> למידע נוסף בנושא ראו מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [נתונים על מוסדות לימוד אקדמיים לציבור החרדי](#), כתבה נעמה טשנר, 23 בינואר 2014.

<sup>52</sup> רביד עומסי, מנהל פרויקט המח"רים, המועצה להשכלה גבוהה, שיחת טלפון, 13 באוגוסט 2014.



בקריטריונים שנקבעו לסיוע נעשית הבחנה גברים לנשים. גברים זכאים לסיוע אם הם בני 23 ומעלה; למדו בכיתות ט' עד י"ב בישיבה קטנה או בתיכון המשתייך למגזר החרדי; לומדים לפחות 85% מהיקף הלימודים השנתי, וסטודנטים באוניברסיטה הפתוחה – בהיקף לימודים של לפחות שישה קורסים בשנה; עומדים במבחני הכנסה<sup>53</sup> ומעמדם מבחינת שירות צבאי מוסדר. אשר לנשים, הקריטריונים דומים במהותם (למעט עניין הגיל וההתייחסות לצבא), ועם זאת יש דירוג בעדיפות לסיוע בקרב נשים. קודם כול זכאיות לסיוע בנות העומדות בהגדרת קהל היעד של תוכנית המחירים שבמוסד הלימודים שלמדו בו לא נלמדו לימודי ליבה (אין להן תעודת בגרות או תעודה מקבילה של מכון סאלד); לאחר מכן, זכאיות לסיוע מועמדות העומדות בהגדרת קהל היעד המבקשות ללמוד הנדסה, מדעים, רפואה או תחומים נדרשים, ולבסוף – יתר המועמדות העומדות בהגדרת קהל היעד של התוכנית.<sup>54</sup>

נוסף על האמור, הקרן מציעה מלגות ללימודי תעודה, אך בניגוד למלגות ללימודים אקדמיים, התקציבים לנושא זה ניתנים ממקורותיה של הקרן ולא מתקציבי ות"ת. מלגות אלה מיועדות לגברים חרדים בלבד, נשואים בני 25-40 ורווקים מעל גיל 28.<sup>55</sup>

בהתייחסו לתוכנית ההלוואות של הקרן ציין נציג המ"ג כי **כל התנאים שסטודנטים חרדים זכאים להם בתוקף העובדה שלמדו בשנות התיכון במוסדות שאינם מקיימים לימודי ליבה חלים גם על סטודנטים שעזבו את העולם החרדי**. הוא ביקש להדגיש שאם יש בעיות נקודתיות הנוגעות לקבלת מלגות, יש לפנות לגורמים המוסמכים כדי להסדיר את הבעיה.<sup>56</sup>

### 3. תוכניות סיוע להשתלבות בתעסוקה

על-פי נתוני הלמ"ס, ברבעון הראשון של שנת 2014 שיעור התעסוקה של גברים חרדים היה 44.5%, ואילו שיעור התעסוקה של גברים בגילאי העבודה (25-64) בכלל האוכלוסייה היה כ-81%.<sup>57</sup> עם זאת, ניתוח שערך בנק ישראל הצביע על עלייה מהירה בשיעורי התעסוקה של גברים חרדים בשנים 2009-2011, ביחוד במגזר העסקי.<sup>58</sup> על-פי נתוני הסקר החברתי של הלמ"ס, שיעור התעסוקה של נשים חרדיות היה גבוה משל גברים חרדים, ובשנת 2011 הוא עמד על 56% (לעומת 76% בקרב נשים בכלל האוכלוסייה באותה השנה).<sup>59</sup>

שילוב חרדים בשוק העבודה בישראל נתפס כגורם מכריע בצמיחה הכלכלית העתידית של המשק הישראלי, ולפיכך עוסקים בו גורמים שונים בממשלה ובחברה.<sup>60</sup> בדוח של המועצה הלאומית לכלכלה שפרסם משרד ראש הממשלה בשנת 2009 אף נטען כי **"העוני והתלות הגוברת של הקהילה החרדית בקצבאות ובתרומות מחלישים את הקהילה ופוגעים בחוסנה, ולכן יש לפעול לחיזוק עצמאותה**

<sup>53</sup> למידע נוסף על מבחני ההכנסה ראו אתר האינטרנט של [קרן קמ"ח](#), תאריך כניסה: 29 ביולי 2014.

<sup>54</sup> רשימת התחומים הנדרשים (בקבוצת העדיפות השנייה) נמצאים ברמות א' ו-ב', ואילו רשימת המקצועות של יתר המועמדות (קבוצת העדיפות השלישית) נמצאים ברמה ג'. למידע בנושא זה ראו אתר האינטרנט של [קרן קמ"ח](#), תאריך כניסה: 29 ביולי 2014.

עוד יוער כי אף שהקריטריונים הללו מרחיבים יותר מהקריטריונים שקבעה ות"ת לסיוע לחרדים, ולכאורה עומדים בסתירה להם, לדברי מר רביד עומסי, מנהל פרויקט המחירים במועצה להשכלה גבוהה, אין סתירה ביניהם. לדבריו, כל התנאים שמוצגים לעיל היו במרכזו שבו זכתה הקרן, ולכן הם מוצגים במלואם באתר האינטרנט שלה.

<sup>55</sup> למידע נוסף על מערכת זו ראו אתר האינטרנט של [קרן קמ"ח](#), תאריך כניסה: 29 ביולי 2014.

<sup>56</sup> רביד עומסי, מנהל פרויקט המחירים, המועצה להשכלה גבוהה, שיחת טלפון, 27 ביולי 2014 ו-29 ביולי 2014.

<sup>57</sup> משרד הכלכלה, **"הממשלה אימצה את יוזמת בנט: העדפה מתקנת לחרדים בשירות הציבורי כבר במושב הכנסת הנוכחי"**, הודעה לעיתונות, 25 במאי 2014.

<sup>58</sup> בנק ישראל, **"עדיפות לעלייה מהירה בשיעור התעסוקה של גברים חרדים בכוח העבודה ב-2010-2011"**, הודעה לעיתונות, 5 במרץ 2012.

<sup>59</sup> הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, **פני החברה בישראל – דוח מס' 5**, 2012.

<sup>60</sup> **הוועדה לבחינת מדיניות התעסוקה בישראל**, דוח סופי, 3 ביוני 2010.



ואיתנותה הכלכלית של קהילה זו בעיקר באמצעות עידוד תעסוקה".<sup>61</sup> בשנת 2010, בדוח ועדת אקשטיין נקבע כי "יש לפעול באופן נחוש להסרת החסמים העומדים בפני שילוב גברים חרדים בעבודה, ובכלל זה החסמים החוקיים, המקצועיים והכלכליים-תרבותיים (לרבות סוגיית שכר הסף), זאת על מנת לעמוד ביעדי התעסוקה במגזר החרדי".<sup>62</sup> יעדים אלו נקבעו בהחלטת הממשלה מס' 1994, אשר נקבע בה כי עד שנת 2020 יש להעלות ל-63% את שיעור ההשתתפות בכוח העבודה של גברים ונשים בני 26-64 בקרב האוכלוסייה החרדית.<sup>63</sup>

להלן יוצגו מגוון התוכניות שמפעיל משרד הכלכלה לשילוב חרדים בתעסוקה באמצעות מרכזי הכוון, הכשרה מקצועית וכדומה, עד לשילובם המעשי במקומות עבודה.<sup>64</sup> בהקשר זה יוער כי מלבד הקריטריונים לסיוע, הגדיר המשרד את קהלי היעד של התוכניות השונות, והדבר משפיע גם על זכאותם (או אי-זכאותם) לסיוע של מי שעזבו את העולם החרדי.<sup>65</sup>

### 3.1. מרכזי הכוון

#### רקע

על-פי משרד הכלכלה, מרכזי הכוון התעסוקתיים למגזר החרדי הוקמו במטרה לספק סל שירותים מקיף לשם סיוע בקליטה ובהתקדמות בשוק העבודה, תוך התחשבות בצורכי האוכלוסייה ובאורחות חייה. לדברי המשרד, מרכזים אלה פועלים בהתאם לצביון החרדי, מקיימים שעות קבלת קהל נפרדות לגברים ולנשים, ומופעלים על-ידי אנשי מקצוע המכירים היטב את קהל היעד.<sup>66</sup>

השירותים העיקריים במרכזי הכוון הם שירותי אבחון תעסוקתי ובניית מסלול אישי לקידום תעסוקתי; סדנאות מגוונות לקידום תעסוקתי ולהקניית "כישורים רכים" (אימון והכשרה לתעסוקה); השלמת השכלה בסיסית – הכשרות בסיסיות במתמטיקה, באנגלית ובשימושי מחשב; הכשרות מקצועיות ולימודים מתקדמים – הפניות להכשרות מקצועיות, קורסי יזמות עסקית, לימודי הנדסאות ולימודים אקדמיים (לרבות מכינות קדם-אקדמיות),<sup>67</sup> במימון או בסבסוד של המדינה; סיוע בחיפוש עבודה ובהנגשת מידע על היצע בתעסוקה לרבות סיוע בכתיבת קורות חיים, הכנה לריאיון עבודה, הצגת שיטות לחיפוש עבודה באמצעות מדיות שונות ועוד.

<sup>61</sup> המועצה הלאומית לכלכלה, משרד ראש הממשלה, [המגזר החרדי בישראל – העצמה תוך שילוב בתעסוקה](#), תאריך כניסה: 8 בספטמבר 2014.

<sup>62</sup> היעד המרכזי של [הוועדה לעיצוב מדיניות בנושא עובדים לא-ישראלים](#) (ועדת אקשטיין) היה צמצום העוני ועידוד הצמיחה, על-ידי גידול בתעסוקה של ישראלים מחד גיסא וטיפול בסוגיית העובדים הלא-ישראלים (זרים ופלסטינים) מאידך גיסא. תאריך כניסה: 8 בספטמבר 2014.

<sup>63</sup> החלטת ממשלה מס' 1994 מיום 15 ביולי 2010. בהקשר זה יש לציין החלטות ממשלה נוספות בנושא, זה ובהן החלטה מס' 638 מיולי 2013 והחלטה מס' 2698 מינואר 2011 בדבר שילוב חרדים ובני-מיעוטים בשירות הצבאי והאזרחי. נתונים אלה נלקחו ממסמך של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [מידע על תעסוקת חרדים בענף ההיי-טק](#), כתבה נעמה טשנר, 8 ביוני 2014.

<sup>64</sup> מירי שמואלי, מנהלת תחום תכנון, משרד הכלכלה, מכתב, 8 ביולי 2014.

<sup>65</sup> ראו [נספח 2](#), שבו מוצגים קהלי היעד של המסלולים השונים והקריטריונים לזכאות לסיוע.

<sup>66</sup> מירי שמואלי, מנהלת תחום תכנון, משרד הכלכלה, מכתב, 8 ביולי 2014.

<sup>67</sup> הסיוע בכל הנוגע ללימודים אקדמיים כולל הן את איתור המוסדות ומסלולי הלימוד הרלוונטיים והן את הנגשת התוכניות והמלגות המיועדות למגזר החרדי לאוכלוסיית הפונים.



## קריטריונים

מרכזי ההכוון התעסוקתי מיועדים לכלל האוכלוסייה החרדית – גברים ונשים בגילאי העבודה המעוניינים להשתלב בשוק העבודה או לקדם את מעמדם התעסוקתי. כדי לקבל שירות במרכזי ההכוון על הפונה החרדי לעמוד באחד מן הקריטריונים שלהלן:

- הפונה הוא מחוץ לכוח העבודה – אדם הנמצא בגיל העבודה ואינו מנוע על-פי חוק מלעבוד או ללמוד וברצונו להשתלב בשוק העבודה.
- הפונה הוא מועסק המעוניין בקידום תעסוקתי – אדם העובד כרגע ומעוניין לשפר את הכנסתו או להגדיל את היקף משרתו ולקדם את מעמדו ברמה המקצועית.
- הפונה משרת בשירות אזרחי/צבאי – אדם הנמצא כרגע במסגרת שירות אזרחי או לקראת סיום שירותו הצבאי ומעוניין להשתלב בשוק העבודה.

## נתונים ותקצוב

כיום המשרד מפעיל תשעה מרכזי הכוון – שניים מהם באמצעות עיריות (ירושלים ובני-ברק) ושבעה נוספים באמצעות הגוינט (מרכזי מפת"ח). מרכז מפת"ח נוסף אמור להיפתח עד סוף השנה, וארבעה מרכזים נוספים ייפתחו במהלך 2015 ויועדו למקבלי פטור על-פי חוק השוויון בנטל. לדברי גבי מירי שמואלי, מנהלת תחום תכנון במשרד הכלכלה, הכוונה היא שבכלל מרכזי ההכוון (התשעה שקיימים היום ועוד חמישה שעתידים להיפתח) ייקלטו 12,000 משתתפים.<sup>68</sup>

בשנת 2013, עוד בטרם פתיחת המרכזים המופעלים באמצעות העיריות והרחבת מרכזי המפת"ח, אשר הייתה בשנת 2014, פנו 1,979 נשים חרדיות ו-1,326 גברים חרדים למרכזי ההכוון לצורך ליווי והשמה תעסוקתית. תקציב המרכזים באותה השנה היה 7.6 מיליון ש"ח.

## **3.2 הכשרה מקצועית ושוברי הכשרה (ואוצ'רים)**

### רקע

לפונים למרכזי ההכוון ניתנת ההזדמנות להשתלב בלימודי מקצוע מתקדמים במימון מלא או חלקי של המדינה באמצעות הפניה מטעם מרכז ההכוון התעסוקתי לקורסי הכשרה מקצועית. קורסים אלה מעניקים תעודה מקצועית או סיווג מקצועי.

הלימודים ממומנים בשתי דרכים:

1. מימון מלא של המדינה, ללא כל דרישה לתשלום שכר לימוד מכלל המשתתפים בקורס;
2. מימון שכר לימוד חלקי באמצעות שובר שניתן למשתתפים הזכאים, לפי הכללים שנקבעו בתוכנית למתן שוברים להשתתפות בתשלום בקורסים להכשרה מקצועית לקראת השתלבות בעולם העבודה (הוראת מנכ"ל 12.1).<sup>69</sup>

<sup>68</sup> מירי שמואלי, מנהלת תחום תכנון, משרד הכלכלה, מכתב, 8 ביולי 2014.

<sup>69</sup> משרד הכלכלה, הוראת מנכ"ל 12.1, "תוכנית למתן שוברים להשתתפות בתשלום בקורסים להכשרה מקצועית לקראת השתלבות בעולם העבודה", תאריך כניסה: 30 באוקטובר 2014.



המסלול השני מקנה למשתתפים מהמגזר החרדי החזר שכר לימוד עד לגובה של 7,650 ש"ח ואף מענק השמה, אם המשתתף התמיד בעבודה במקצוע הנלמד, בסכום של עד 2,000 ש"ח.

הקורסים מתקיימים במרכזי הכשרה ממשלתיים או במוסדות הכשרה אחרים (מכללות טכנולוגיות, בתי-ספר לחינוך מקצועי ומוסדות הכשרה פרטיים המוכרים ומפוקחים על-ידי האגף להכשרה מקצועית במשרד הכלכלה או, אם מדובר בהשתתפות באמצעות שוברים, על-ידי משרד ממשלתי אחר).

ההכשרה המוצעת היא במגוון תחומים, באמצעות מוסדות לימוד בפריסה ארצית, בלימודי יום במשך שבוע מלא או בלימודי ערב או בוקר כמה ימים בשבוע.

כמו כן, אפשר לקבל תמיכה באמצעות מסלולי "כיתה במפעל" או OJT,<sup>70</sup> המאפשרים הכשרה ייעודית בשיתוף עם מעסיק ספציפי.

### תקצוב

בשנת 2012-2013 אושרו קורסים להכשרת אנשים מהמגזר החרדי בהיקף של כ-6.2 מיליון ₪, והכשרות באמצעות שוברים אושרו בהיקף של כ-1.4 מיליון ש"ח. לטענת המשרד, בשנת 2014 אושרו תקציבים נוספים לטובת התוכנית.<sup>71</sup>

### קריטריונים

הכשרה מקצועית באמצעות שוברים ניתנת למי שעומד באחד או יותר מהקריטריונים האלה:

- מקומות הלימוד של ילדי המבקשים, עד גיל 18, הם מוסדות לימוד חרדיים, מוכרים שאינם רשמיים או מסוג "פטור", שרישיונותיהם מוסדרים על-ידי האגף לחינוך מוכר שאינו רשמי במשרד החינוך;
- למדו בישיבה קטנה;
- היו זכאים בחמש השנים האחרונות, במשך שנה מלאה אחת לפחות, ל"מלגת לימודים ועידוד השתלבות אברכי כוללים בתעסוקה"<sup>72</sup> (אשר בעבר נקראה "הבטחת הכנסה לאברכים"), מכוח מבחני תמיכה שמפרסם משרד החינוך;
- קיבלו פטור משירות צבאי בהתאם לחוק שירות ביטחון [נוסח משולב], התשמ"ו-1986, בשל השתייכותם לאוכלוסייה החרדית;
- יכלו לקבל פטור משירות צבאי כאמור אולם בחרו לבצע שירות צבאי/אזרחי ובלבד שטרם עברו יותר מחמש שנים ממועד סיום שירותם;

<sup>70</sup> מסלול OJT (On Job Training) הוא מסלול להכשרת עובדים תוך כדי תפקיד. למידע נוסף ראו אתר האינטרנט של [משרד הכלכלה](#), תאריך כניסה: 3 בנובמבר 2014.

<sup>71</sup> שירה ברלינר פולג, מנהלת תחום תעסוקת חרדים במשרד הכלכלה, מכתב, 26 באוקטובר 2014.

<sup>72</sup> מלגה זו היא קצבה חודשית הניתנת על-ידי אגף בכיר מוסדות תורניים – תחום מלגות לימודים במשרד החינוך, עבור אברכים בעלי משפחות ומועטי יכולת כדי לסייע בקיום משפחותיהם תוך שמירה על אורח חיים של "תורתו אומנותו" ועידוד השתלבות במסגרת תעסוקתית. בין תנאי הסף לקבלת סיוע: האברך לומד בכולל הנתמך על-ידי המשרד, הוא אב לשלושה ילדים לפחות עד גיל 18, האברך וזוגתו אינם עובדים או שהכנסתם המשותפת היא מתחת להכנסה המרבית המותרת (1,200 ש"ח בחודש) ועוד. בשנת 2013 היקף הסיוע עמד על 1,040 ש"ח בחודש. למידע נוסף בנושא ראו משרד החינוך, פרסום של אגף בכיר מוסדות תורניים – תחום מלגות לימודים [מלגת לימודים ועידוד השתלבות אברכי כוללים בתעסוקה](#), תאריך כניסה: 9 בספטמבר 2014.





## נתונים

בשתי הטבלאות שלהלן מספר החרדים שלמדו בקורסים להכשרה מקצועית מטעם המשרד בשנים 2013-2011, בחלוקה למין ולתחומי לימוד נבחרים:<sup>73</sup>

### מספר התלמידים החרדים בקורסים להכשרה מקצועית בשנים 2011-2013, בפילוח לפי מין

שנה	2011	2012	2013
גברים	504	549	102
נשים	81	197	48
סך הכול	585	746	150

מהטבלה האמורה עולה כי:

- בשנים 2011-2012 חלה עלייה של 28% במספר החרדים שלמדו בקורסים להכשרה מקצועית, מ-585 איש ל-746 איש. בקרב הגברים חלה עלייה של 8% ואילו בקרב נשים חלה עלייה של 143%;
- לעומת זאת, בשנים 2012-2013 חלה ירידה של 80% במספר החרדים שלמדו בקורסים להכשרה מקצועית, מ-746 ל-150. בקרב גברים חלה ירידה של 81% ואילו בקרב נשים חלה ירידה של 74%;
- מהנתונים על השנים 2011-2013 עולה כי חלה ירידה ניכרת של 74% במספר התלמידים החרדים, מ-585 ל-150. בקרב גברים חלה ירידה של 80% במספר התלמידים החרדים בשנים הללו ואילו בקרב נשים חלה ירידה של 41% במספר התלמידות בשנים הללו.<sup>74</sup>

### מספר התלמידים החרדים בקורסי הכשרה מקצועית בשנים 2011-2013, במקצועות נבחרים, לפי מין

שנה	2011	2012	2013	תחום לימודים	
				מחשבים	מינהל
גברים	123	386	56	מחשבים	תחום לימודים
נשים	81	127	0		
סך הכול	204	513	56		
גברים	-	0	0	מינהל	תחום לימודים
נשים	-	70	25		
סך הכול	-	70	25		
גברים	295	122	46	מכינות <sup>75</sup>	תחום לימודים

<sup>73</sup> ניצה להב-סבן, מרכזת מידע ומעקב, משרד הכלכלה, מכתב, 16 ביוני 2010.

<sup>74</sup> לדברי גבי ברלינר פולג, ירידה במספר תלמידי ההכשרה המקצועית איננה ייחודית למגזר החרדי אלא חלק מירידה כוללת בשנה זו, אשר נבעה, בין היתר, מעיכוב בהעברות התקציב. תקציב המדינה לשנת 2013 אושר רק באוגוסט 2013.

<sup>75</sup> משרד הכלכלה מציע כמה סוגים של מכינות כהכנה לקורסי ההכשרה המקצועית. למשל, יש מכינות שבהן אפשר לקבל השכלת בסיס הדומה לזאת שמציע האגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך, אולם במכינות אלה מושם דגש רב יותר על השכלה ייעודית למקצוע שהתלמיד עומד ללמוד, בעיקר בתחומים טכנולוגיים, ודגש מועט יותר מושם על השכלה רחבה.



הכנסת

2013	2012	2011	שנה		
20	0	0	נשים		
66	122	295	סך הכול		

מהטבלה עולה, בין היתר, המידע שלהלן:

- מכלל התלמידים בקורסי הכשרה מקצועית בשנים 2011-2013, הרוב המוחלט לומדים את מקצועות המחשבים והמינהל או לומדים במכינות שהמשרד מפעיל. בשנת 2011 קבוצה זו הייתה 85% מכלל התלמידים, בשנת 2012 היא הייתה 95% מהם ובשנת 2013 – 98% מהם;
- ברוב המקצועות מרבית התלמידים החרדים הם גברים, למעט מקצוע המינהל, שאותו למדו רק נשים חרדיות בשנים 2012-2013;
- למעט תלמידים גברים במכינות בשנים 2011-2012, המגמה שבאה לידי ביטוי בטבלה הקודמת דומה: בקרב גברים ונשים בכל המקצועות חלה עלייה במספר התלמידים בשנים 2011-2012.

### 3.3 תמיכה במעסיקים

#### רקע

נוסף על הכלים האמורים, אשר נועדו להגדיל את שיעורי ההשתתפות בכוח העבודה של האוכלוסייה החרדית, מפעיל משרד הכלכלה כלים לעידוד הביקוש לעובדים אלו באמצעות הפעלת מסלול תעסוקה לתמיכה במעסיקי עובדים חרדים. במסגרת זו תומך מרכז ההשקעות במשרד הכלכלה בקליטת עובדים מקבוצות אוכלוסייה ששיעור השתתפותן בתעסוקה נמוך, ובהן גברים חרדים. מענק ההעסקה ניתן למשך 30 חודשים ועל המעסיקים לעמוד בתנאים אלו:

- הוספה של לפחות חמישה עובדים במשרה מלאה;
- תשלום שכר מינימום או יותר מזה;
- העסקת העובדים נוסף על כוח-האדם הקיים ולא במקום עובדים קיימים.

#### קריטריונים

מעסיקים יהיו זכאים לסיוע רק אם המועסקים למדו במוסד לימוד חרדי המוכר על-ידי משרד החינוך ומקומות הלימוד של ילדיהם שהם עד גיל 18 הם מוסדות לימוד חרדיים מוכרים שאינם רשמיים או מסוג "פטור", שרישיונותיהם מוסדרים על-ידי האגף לחינוך מוכר שאינו רשמי במשרד החינוך.

#### נתונים ותקצוב

הסיוע ניתן עד לשכר ברוטו של 15,000 ש"ח. בעשרת החודשים הראשונים המשרד מממן 30% מעלות השכר, בחודשים 11-20 הוא מממן 20% מעלות השכר ובחודשים 21-30 – 10% מעלות השכר.

מכינות נוספות הן מכינות "רחבות" המוצעות לאוכלוסיות ספציפיות, כמו החרדים, שלהן חוסר בידיעות מסוימות. לדברי מר אמיל מלול, מנהל תחום פדגוגיה במשרד הכלכלה, במכינות "רחבות" המיועדות לחרדים הם לומדים מקצועות שלא למדו בהרחבה בבית-הספר, כמו אנגלית ומתמטיקה; שיחת טלפון, 10 בספטמבר 2014.



הכנסת

מרכז המחקר והמידע

בשנת 2013 תמך המשרד באמצעות מסלול תעסוקה ביצירת מקומות עבודה לכ-590 נשים חרדיות ו-196 גברים חרדים. לאחרונה הוא הקצה לנושא כ-50 מיליון ש"ח נוספים.<sup>76</sup>

### 3.4. תוכניות סיוע נוספות

נוסף על התוכניות האמורות, המשרד מציע מסלולים מגוונים על מנת לסייע לחרדים להשתלב בתעסוקה. להלן פירוט קצר שלהם:

- **לימודי הנדסאות** – המסלולים מותאמים לרכישת השכלה טכנולוגית ותואר הנדסאי לנשים ולגברים מן המגזר החרדי. במסגרת זו מתקיימת תוכנית ח"ן (חוכמת נשים) – תוכנית ייעודית לנשות המגזר החרדי. בשנת תשע"ג למדו בתוכנית כ-2,000 סטודנטיות במסגרת הסמינרים של בית יעקב. עד כה הצליחה התוכנית לסייע לכ-500 בנות מתוך הקבוצה במציאת עבודה, ועוד כ-900 בנות עברו קורסי הכנה להשתלבות בשוק התעסוקה.<sup>77</sup> אשר לגברים, בשנת 2014 למדו כ-300 חרדים במכללות הטכנולוגיות שמפעיל משרד הכלכלה באמצעות מה"ט. חלק מאותם גברים זכו לסיוע בשכר הלימוד. הקריטריונים לקבלת תמיכה זו היו כלהלן:

- ילדיו של הסטודנט שהם עד גיל 18 לומדים או למדו במוסדות לימוד חרדיים מוכרים שאינם רשמיים או במוסדות מסוג "פטור" שרישיונותיהם מוסדרים על-ידי האגף לחינוך מוכר שאינו רשמי במשרד החינוך;
- הסטודנט למד בישיבה קטנה, ישיבה גדולה או כולל;
- הוא קיבל פטור משירות צבאי בהתאם לסעיף 11 להחלטת הממשלה בדבר שווין בנטל;
- הוא שירת בצבא או בשירות האזרחי בהתאם לסעיפים 14 ו-31 להחלטת הממשלה בדבר שווין בנטל בהתאמה.

- **פיתוח עסק** – הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים מפעילה הכשרות, ייעוץ וסיוע בכל הנושאים הייחודיים הנדרשים לצורך הקמת עסק או פיתוחו, לרבות תוכניות ייחודיות ליזמים פוטנציאליים ("יזמים עסק", "אפיקי מימון" ועוד) ופרטים בדבר קבלת אמצעי סיוע פיננסיים (קרנות בערבות מדינה). הסוכנות העניקה סיוע בשנת 2013 ל-1,711 גברים חרדים ול-1,966 נשים חרדיות.

- **מעונות יום במגזר החרדי** – סבסוד מעונות היום תומך בהשתלבות ההורים במעגל העבודה והוא מיועד לכלל האוכלוסייה ובפרט למגזר החרדי. בכל אחת מהשנים תשע"ג ותשע"ד השתלבו כ-30,000 ילדים חרדים במסגרות בפיקוח משרד הכלכלה, והם היו כ-29% מכלל ילדי המערכת. כמו כן, המשרד מתעתד להרחיב את היצע מעונות היום עבור האוכלוסייה החרדית. עד למועד השלמת המסמך אושר בינוי של 37 מעונות ו-97 כיתות נוספות.<sup>78</sup>

<sup>76</sup> למידע נוסף ראו משרד הכלכלה, **פרסום של מרכז ההשקעות**, תאריך כניסה: 30 ביולי 2014.

<sup>77</sup> לדברי גבי מירי שמואלי, מנהלת תחום תכנון במשרד הכלכלה, קורסים אלה מתמקדים בכישורים ה"רכים" של השתלבות בשוק העבודה, כגון ניסוח נכון של קורות חיים, הצלחה בריאיון העבודה ועוד. שיחת טלפון, 10 בספטמבר 2014.

<sup>78</sup> יצוין כי במסגרת התוכנית הכלכלית שאימצה הממשלה לשנות התקציב 2013-2014, נקבע שינוי בקריטריונים לסבסוד מעונות יום, כך שמבחני התעסוקה שחלו עד כה על האם יחולו גם על בן-הזוג של האם, ודרגת הסבסוד תיקבע בהתאם להורה המועסק במספר השעות הנמוך בין השניים. עוד נקבע כי הגדרת בן-זוג לומד העומד במבחן התעסוקה בהתאם למבחני התמיכה תתוקן, כך שלימודים בישיבה גבוהה או בכולל ייחשבו לימודים המקיימים את מבחן התעסוקה רק אם הלומד קיבל דחיית שירות כדין לפי חוק שירות ביטחון ובהתאם למתווה הגיוס החדש לתלמידי ישיבות. המשמעות היא שלמעשה אברכים הלומדים בכולל ומקבלים פטור משירות צבאי (עקב גילם), לא יוכרו כמקיימים את מבחן התעסוקה,



בחינת המסלולים האמורים מלמדת כי רובם המוחלט מיועד רק למי ששומרים על אורח חרדי כיום ולא למי שיש להם הרקע החרדי. הסיבה לכך היא הגדרת קהל היעד של התוכניות "יהודים שומרי מצוות, אשר ייחודם בהקפדה הדתית שהם נוהגים בדרכי חינוך, אופי הקהילה ואורחות החיים, המבחינים בינם לבין שאר היהודים שומרי המצוות" (ראו פירוט בנושא [בנספח 2](#) למסמך).<sup>79</sup>

לנוכח האמור לעיל, פנה מרכז המחקר והמידע של הכנסת אל המשרד כדי לברר אם יש כלי סיוע ייעודיים למי שעזבו את העולם החרדי. לדברי גב' מירי שמואלי, מנהלת תחום התכנון במשרד הכלכלה, אכן מרבית הכלים מיועדים לאוכלוסייה החרדית בלבד, מתוך מחשבה שאם אדם שאינו שומר על אורח חיים דומה לזה שהם מקיימים יעשה שימוש באחד מהכלים הללו, הדבר עלול להרתיע חרדים מלהשתמש בהם. לעמדת המשרד, אלו שעזבו את העולם החרדי יכולים להסתייע במגוון הכלים המוצעים לכלל האוכלוסייה.<sup>80</sup>

בהקשר זה יש להעיר כי לטענת משרד הכלכלה הוא החל בהקצאת כלים לאוכלוסיית היוצאים בשאלה, והכוונה היא להקצות תקציב שוברים לאוכלוסייה זו, בתחילה דרך שירות התעסוקה. כמו כן, אוכלוסיית היוצאים בשאלה יכולה להיעזר בתשתיות נוספות הקשורות למשרד הכלכלה, כמו מרכזי הצעירים או רשות מקדמת תעסוקה.<sup>81</sup>

#### 4. תוכניות סיוע להשתלבות בשירות הצבאי

בפני צעירים בעלי רקע חרדי המועמדים להשתלב בשירות צבאי ניצבים קשיים ואתגרים ייחודיים, בין היתר בתחום המיון והשיבוץ ובתחום בחירת מסלול השירות.

בנוגע למיון והשיבוץ, מאחר שרמת ההשכלה התיכונית הפורמלית של רבים מהם נמוכה מזו של מתגייסים אחרים, הנתונים האישיים שלהם עשויים להיות נמוכים יותר וכתוצאה מזה הם עלולים להשתבץ במסלולים שלא בהכרח מתאימים לכישוריהם. משום כך, מסלול הגיוס של חרדים הוא שונה מזה של שאר המתגייסים לצבא ולא נכללים בו כל שלבי המיון המתקיימים באמצעות לשכת הגיוס האזורית.<sup>82</sup>

יתרה מזאת, מי ששומרים על אורח חיים חרדי עלולים לעמוד בפני קשיים נוספים במסגרת השירות, ובהם סוגיית הכשרות, שירות מעורב ועוד. לפיכך, מסלול השירות הצבאי של צעירים אלה הוא על-פי רוב שונה מהמסלול המקובל, ויש בו כמה מרכיבים אשר מותאמים לאורח חייהם של החרדים: כשרות מהדרין, הווי תפילות כחלק מהשירות הצבאי, ליווי על-ידי רבנים, הפרדה בין המינים ועוד. את מסלולי השירות הצבאי אפשר לחלק לשני אפיקים עיקריים: אפיק קרבי במסגרת מסלולי "נצח יהודה" ואפיק עורפי במסגרת שח"ר (שירות חרדים).

---

ובעקבות זאת תיקבע להם דרגת זכאות גבוהה יותר (תוספת של דרגה אחת בשנת תשע"ה ודרגה נוספת בשנת תשע"ו שמשמעותה סבסוד ממשלתי נמוך יותר. למידע נוסף בנושא ראו מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [מידע על תעסוקת חרדים בענף ההיי-טק](#), כתבה נעמה טשנר, 8 ביוני 2014.

<sup>79</sup> חריגים לכך הם מסלולי ההנדסאים ומסלולי החברות המתחילות של המדען הראשי, שבהם, על-פי המידע שהועבר לידי מרכז המחקר והמידע של הכנסת (המוצג בנספח 2), קהל היעד אינו מוגדר בדרך האמורה. עם זאת, כפי שאפשר לראות בגוף המסמך, במסלולים אלה מסתייעים חרדים.

<sup>80</sup> מירי שמואלי, מנהלת תחום תכנון במשרד הכלכלה, שיחת טלפון, 29 ביולי 2014.

<sup>81</sup> שירה ברלינר פולג, מנהלת תחום תעסוקת חרדים, משרד הכלכלה, מכתב, 26 באוקטובר 2014.

<sup>82</sup> כתוצאה מכך, הם זכאים למיונים מותאמים ולייחוס חשיבות פחותה למקומו של מיון זה לעניין שילוב בתפקיד ויציאה לקורסים, הקלות בתנאי שירות, ימי עיון ועוד.



"נצח יהודה" הוא שמם של כמה מסלולים (ובהם הנח"ל החרדי) שבו משרתים חרדים בני ישיבות<sup>83</sup> (ובני הציונות הדתית אשר מקפידים על אורח חיים תורני). ב-24 החודשים הראשונים לשירות החיילים עוברים הכשרה מבצעית, הכוללת טירונות, מסלול ותעסוקה מבצעית; ב-12 החודשים האחרונים הם יוצאים ל"שנת משימה", ובמסגרתה הם משלימים את לימודיהם לקראת תעודת בגרות ומתחילים בלימודים אקדמיים, וחלקם אף חוזרים ללמוד בישיבות.<sup>84</sup> לאחר שנת הלימודים זכאים בוגרי התוכנית גם להשמה בתעסוקה, באמצעות ארגון הגיוניט. במסגרת זו קיימת הכשרה גם לתפקידים של תומכי לחימה ובהם מפעילי ציוד מכני הנדסי, חשמלאים, רתכים ועוד.<sup>85</sup>

שח"ר היא מסגרת שירות חובה לחרדים, הכוללת שירות עורפי בכמה תפקידים. בשנת 2007 נפתח מסלול שח"ר כחול, שכלל שילוב חרדים במערך הטכני של חיל-האוויר, וכיום הפעילות היא במסגרות נוספות בצבא, ובהן חיל הים, מודיעין, מערך התוכנה ופיקוד העורף. להבדיל מתוכנית "נצח יהודה", שאליה אליה אפשר להצטרף מגיל 18 ומעלה, לתוכנית זו רשאים להצטרף רק בני 22 עד 28, והדבר משפיע גם על אופי השירות ועל תנאי השירות של החיילים הללו, שחלקם כבר נשואים ובעלי משפחות.<sup>86</sup>

היבט נוסף של שירות זה הוא האפשרות שניתנת במסגרתו לרכוש מקצוע בחלק ממסלולי השירות. למשל, חיילים המשרתים במערך התוכנה מקבלים הכשרה מקצועית מקיפה על מנת שיוכלו למלא את תפקידם, חיילים המשרתים בחיל האוויר מקבלים הכשרה באלקטרוניקה, מחשוב, חשמל ועוד. ברוב המסגרות השירות נמשך שנתיים, ובחלק מהמסלולים החייל נדרש לחתום על הסכמתו לשרת שנה נוספת של שירות קבע.<sup>87</sup>

עד שנת 2012 הוסדר גיוס חרדים לצבא בחוק דחיית שירות לתמידי ישיבות שתורתם אומנותם, התשס"ב–2002 (חוק טל) ומשנת 2014 הוא מוסדר בתיקון מס' 19 לחוק שירות ביטחון, התש"ד–2014.<sup>88</sup> אשר למספר החרדים המתגייסים לצבא, בשנת 2010 התגייסו 898 חרדים: 368 מהם התגייסו למסלול "נצח יהודה" ו-530 שירתו במסגרת שח"ר. בשנת 2011 מספרם גדל ל-988: 380 איש ב"נצח יהודה" ו-608 איש במסגרת שח"ר. **באותה השנה שירתו בצבא 2,048 חרדים.**<sup>89</sup> על-פי התיקון לחוק שירות ביטחון [נוסח משולב], תשע"ד–2014 (חוק שוויון בנטל), ועל-פי החלטת ממשלה, יעד הגיוס של החרדים לצה"ל לשנת הגיוס החלה בין יולי 2013 ליוני 2014 הינו 2,000 חיילים, ולטענת משרד הביטחון בתקופה זו התגייסו לצה"ל 1,972 חיילים חרדים.<sup>90</sup>

**יצוין כי על אף פניות חוזרות ונשנות למשרד הבטחון ולצבא כדי לקבל מידע מפורט על מגוון ההטבות שחרדים זכאים להן מהצבא, הקריטריונים לזכאות, אופן ההסדרה של סוגיה זו בנוהלי הצבא ועוד, עד למועד כתיבת המסמך לא התקבלה תשובה מספקת בנושא.**

<sup>83</sup> יוער כי מסלול זה מיועד למי שלא קיבל שחרור מהצבא; חרדים אשר קיבלו שחרור מהצבא ומעוניינים לשרת במסגרת זו נדרשים לעבור תהליך גיוס מקיף יותר.

<sup>84</sup> למידע נוסף על מסלולי הלימוד בשנת המשימה ראו אתר האינטרנט של [נצח יהודה](#), תאריך כניסה: 14 באוגוסט 2014.

<sup>85</sup> אתר האינטרנט של [אגף כוח-אדם](#) בצה"ל, תאריך כניסה: 14 באוגוסט 2014.

<sup>86</sup> למידע נוסף בנושא זה ראו [שם](#), תאריך כניסה: 14 באוגוסט 2014.

<sup>87</sup> [שם](#).

<sup>88</sup> מייד לאחר פקיעת חוק טל בשנת 2012 הוגשה עתירה לבג"ץ בנושא גיוס חרדים. קרוב לשנתיים פעלה הממשלה, והצבא בעקבותיה, בהתאם להוראות הקבועות בחוק טל, וכאמור בשנת 2014 חוקק חוק השוויון בנטל.

<sup>89</sup> נתונים אלו נלקחו ממסמך קודם של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [יישום חוק דחיית שירות לתלמידי ישיבות שתורתם אומנותם \(חוק טל\)](#), כתבה אוריאנה אלמסי, 25 ביוני 2012, ומפסק-הדין של בית-המשפט העליון בכמה עתירות שאוחדו, שמספריהן: [6866/07-ו-6320/07](#), [6319/07](#), [6318/07](#), [6298/07](#).

<sup>90</sup> פרטוקול הוועדה המיוחדת למעקב אחר יישום הוראות בחוק שירות ביטחון וחוק שירותי לאומי-אזרחי, 24 ביוני 2014.



#### 4.1 סיוע למי שעזבו את העולם החרדי<sup>91</sup>

"יוצא בשאלה" על-פי הגדרות הצבא הוא מי שלמד במוסדות חינוך חרדיים אך אינו מקיים עוד אורח חיים חרדי. להערכת הצבא ממרס 2014, כ-80 "יוצאים בשאלה" מתגייסים בכל שנה לצבא; נתונים אלה מתבססים על הצהרות המתגייסים.

ה"יוצאים בשאלה", בדומה לחרדים, זוכים לסיוע ייעודי לנוכח הפערים שעמם הם מתמודדים לקראת גיוסם לשירות הצבאי ובמהלכו. למשל, "יוצאים בשאלה" נוטים לקבל נתונים נמוכים בעת המיונים של הצו הראשון ולכן אינם משובצים בתפקידים ההולמים את כישוריהם.<sup>92</sup> משום כך, כל "יוצא בשאלה" זכאי לשיחה עם קצין מיון על מנת שיוכל להשתבץ בתפקיד איכותי. על כך הוסיף תת-אלוף גדי אגמון, ראש חטיבת תכנון ומינהל כוח-אדם בצבא, כי בעתיד מתכוון הצבא לקבוע מיון ייעודי של קבוצה זו, בעקבות השוני בינם לבין משרתים חרדים, ואת המיונים יערכו "יוצאים בשאלה".

במהלך השירות הצבאי ההתאמות הניתנות לקבוצה זו הן בכמה היבטים. קודם כול, חייל שבעקבות "יציאה בשאלה" אינו מקיים קשר עם משפחתו, או משפחתו אינה מהווה עבורו תא משפחתי מתפקד, מוכר כחייל בודד חסר עורף משפחתי. הכרה זו משמעה, בין היתר, זכאות להטבות האלה: מענק חודשי בגובה דמי קיום של טוראי, סיוע בדיור במעונות האגודה למען החייל, אימוץ בקיבוץ או סיוע בשכר דירה, תווים לרכישת מזון וסיוע כלכלי נוסף.<sup>93</sup> ענף תכנון כוח-אדם סדיר בצבא אף הקצה תפקיד ייעודי לסיוע ל"יוצאים בשאלה". נוסף על כך, קבע הצבא כי "יוצא בשאלה" אשר מעוניין לצאת לקצונה לא ייבדק על-פי נתוני קבוצת האיכות הראשוניים שנקבעו לו עם כניסתו לצבא, אלא סמך המלצות המפקדים ומבדקי קצונה בלבד.

בכל הנוגע להשלמת השכלה, הצבא מאפשר ל"יוצאים בשאלה" כמה מסלולים להשגת יעד זה:

1. השלמת השכלה לפני הגיוס, אפשרות זו מותנית בכך שאחת מעמותות ה"יוצאים בשאלה" גיבשה באותה תקופה קבוצה למטרה זו;
2. כל מועמד לשירות ביטחון אשר "יצא בשאלה" ומעוניין להשלים השכלה יהיה רשאי להצטרף למסלול האקדמיזציה ולדחות את השירות ב-4-5 שנים כדי להשלים בגרויות וללמוד לתואר, ובמהלך הוא אף יוכל להתמין למסלול עתודה;
3. במהלך השירות רשאים חיילים "יוצאים בשאלה", כמו שאר החיילים, להשלים את השכלתם, בהתאם לקריטריונים, במסלול של השלמת השכלה בחיל החינוך.<sup>94</sup>

<sup>91</sup> המידע המוצג בפרק זה מתבסס על תשובות משרד הביטחון שניתנה לחברת הכנסת עדי קול (גדי אגמון, ראש חטיבת תכנון ומינהל כוח-אדם, צה"ל, מכתב, 5 במרס 2014) ולמרכז המחקר והמידע של הכנסת (יוסי קלאר, עוזר ראש מדור שחי"ר, מכתב, 18 באוגוסט 2014).

<sup>92</sup> הסיבה לכך נעוצה ככל הנראה בכך שאין להם תעודת בגרות והם לא למדו לימודי ליבה; שני פרטים אלה משפיעים על נתוני הקב"א שלהם.

<sup>93</sup> למידע נוסף על הסיוע שחיילים בודדים זוכים לו ראו במסמך של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [סיוע לחיילים בודדים](#) [בצה"ל](#), כתב איתי פידלמן, תאריך: 5 בנובמבר 2013.

<sup>94</sup> בנושא זה ביקש תת-אלוף אגמון להוסיף כי בימים אלו נבחנת האפשרות לקבוע שקבוצת ה"יוצאים בשאלה" הזכאים להשלמת 12 שנות לימוד יהיו גם זכאים להשתתף בקורס לתעודת גמר תיכונית, אף ש-12 שנות הלימוד שלהם אינן מוגדרות כשנות לימוד תיכוניות.



## נספח מס' 1 – נתונים על תלמידים חרדים במכינות קדם-אקדמיות

להלן טבלה ובה נתונים על מספר התלמידים החרדים הלומדים במכינות הקדם-אקדמיות:<sup>95</sup>

תלמידים חרדים במכינות קדם-אקדמיות בשנת תשע"ד, בחלוקה למוסד ולמין<sup>96</sup>

סה"כ	גברים	נשים	שם מכינה
159	121	38	מכון לב
101	80	21	הדסה מח"ר
98	40	58	מבח"ר חיפה
83	83	-	מל"א אור יהודה
80	80	-	טכניון – מח"ר
80	-	80	מכללת אמונה
56	17	39	קריית-אוננו – חרדי
51	-	51	עזריאלי להנדסה
50	-	50	מכללת חרדית
44	44	-	מכללת סמי שמעון אשדוד
38	24	14	העברית – מח"ר
29	29	-	מכון לנדר
12	12	-	מכללת אשקלון
12	11	1	מכללת צפת
10	5	5	מכללת דוד ילין
7	-	7	בצלאל
4	3	1	מכללת סמי שמעון באר-שבע
2	-	2	רום פרט
1	1	-	אוניברסיטת בר-אילן
1	1	-	מכללת הדסה
<b>918</b>	<b>551</b>	<b>367</b>	<b>סה"כ</b>

<sup>95</sup> מירי שמואלי, מנהלת תחום תכנון, משרד הכלכלה, מכתב, 8 ביולי 2014.  
<sup>96</sup> מגי קורן, מנהלת האגף לחינוך מבוגרים, משרד החינוך, מכתב, 25 ביוני 2014.



## נספח מס' 2 – הקריטריונים לזכאות להשתתפות בכלי סיוע של משרד הכלכלה

תנאים	הגדרה של קהל היעד	כלי הסיוע
<p>מקיימים אחד או יותר מהתנאים האלה:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ למדו במוסד לימוד חרדי מוכר על-ידי משרד החינוך;</li> <li>○ מקומות הלימוד של ילדיהם עד גיל 18 הם מוסדות לימוד חרדיים, מוכרים שאינם רשמיים או מסוג "פטור", שרישיונותיהם מוסדרים על-ידי האגף לחינוך מוכר שאינו רשמי במשרד החינוך.</li> </ul>	יהודים שומרי מצוות אשר ייחודם בהקפדה הדתית שהם נוהגים בדרכי חינוך, אופי הקהילה ואורחות החיים, המבחינים בינם לבין שאר היהודים שומרי המצוות	מסלול תעסוקה של מרכז ההשקעות
<p>מקיימים אחד או יותר מהתנאים האלה:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ מקומות הלימוד של ילדיהם עד גיל 18 הם מוסדות לימוד חרדיים, מוכרים שאינם רשמיים או מסוג "פטור", שרישיונותיהם מוסדרים על-ידי האגף לחינוך מוכר שאינו רשמי במשרד החינוך.</li> <li>○ למדו בישיבה קטנה.</li> <li>○ היו זכאים בחמש השנים האחרונות, במשך שנה מלאה אחת לפחות, למלגת לימודים ועידוד השתלבות אברכי כוללים בתעסוקה (אשר בעבר נקראה הבטחת הכנסה לאברכים), מכוח מבחני תמיכה שמפרסם משרד החינוך.</li> <li>○ קיבלו פטור משירות צבאי בהתאם לחוק שירות ביטחון [נוסח משולב], התשמ"ו-1986 בשל השתייכותם לאוכלוסייה החרדית.</li> <li>○ גברים אשר יכלו לקבל פטור משירות צבאי כאמור אולם בחרו לשרת שירות צבאי/אזרחי, ובלבד שטרם עברו יותר מחמש שנים ממועד סיום שירותם.</li> </ul>	יהודים שומרי מצוות אשר ייחודם בהקפדה הדתית שהם נוהגים בדרכי חינוך, אופי הקהילה ואורחות החיים, המבחינים בינם לבין שאר היהודים שומרי המצוות	הכשרה מקצועית
<p>מקיימים אחד או יותר מהתנאים האלה:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ מקומות הלימוד של ילדיהם עד גיל 18 הם מוסדות לימוד חרדיים, מוכרים שאינם רשמיים או מסוג "פטור", שרישיונותיהם מוסדרים על-ידי האגף לחינוך מוכר שאינו רשמי במשרד החינוך.</li> <li>○ למדו בישיבה קטנה.</li> <li>○ התנדבו בשירות אזרחי המופעל מכוח סעיף 6 לחוק דחיית שירות לתלמידי ישיבות שתורתם אומנותם, תשס"ב-2002.</li> <li>○ היו זכאים בחמש השנים האחרונות, במשך שנה מלאה אחת לפחות, למלגת לימודים ועידוד השתלבות אברכי כוללים בתעסוקה (אשר בעבר נקראה הבטחת הכנסה לאברכים), מכוח מבחני תמיכה שמפרסם משרד החינוך</li> </ul>	גברים	שוברים
<p>מקיימות אחד או יותר מהתנאים האלה:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ מקומות הלימוד של ילדיהן עד גיל 18 הם מוסדות לימוד חרדיים, מוכרים שאינם רשמיים או מסוג "פטור", שרישיונותיהם מוסדרים על-ידי האגף לחינוך מוכר שאינו רשמי במשרד החינוך.</li> <li>○ בני-זוגן לומדים בישיבה קטנה.</li> <li>○ למדו בסמינר חרדי.</li> </ul>	נשים	



הכנסת

מרכז המחקר והמידע



תנאים	הגדרה של קהל היעד	כלי הסיוע
<p>מקיימים אחד או יותר מהתנאים האלה:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ ילדיהם עד גיל 18 לומדים או למדו במוסדות לימוד חרדיים מוכרים שאינם רשמיים או מסוג "פטור", שרישיונותיהם מוסדרים על-ידי האגף לחינוך מוכר שאינו רשמי במשרד החינוך.</li> <li>○ למדו בישיבה קטנה, ישיבה גדולה או כולל.</li> <li>○ קיבלו פטור משירות צבאי בהתאם לסעיף 11 להחלטת הממשלה בדבר שוויון בנטל.</li> <li>○ שירתו בצבא או בשירות האזרחי בהתאם לסעיפים 14 ו-31 להחלטת הממשלה בדבר שוויון בנטל, בהתאמה.</li> </ul>		<p><b>מסלולי הנדסאים</b></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>○ "חברה מן המגזר החרדי" – חברה אשר לפחות 33% מהון מניותיה (על בסיס דילול מלא) מוחזק על-ידי יזם מן המגזר החרדי, והוא בעל הרעיון, נמנה עם צוות המו"פ בתוכנית המוגשת ומועסק על-ידי התאגיד במשרה מלאה</li> <li>○ "יזם/ית חרדי/ת" – מי שלמד/ה בכיתות ט' עד י"ב במוסד חינוך תרבותי ייחודי כהגדרתו בחוק מוסדות חינוך תרבותיים ייחודיים, תשס"ח-2008, או במוסד בעל אורחות דת ותפיסת עולם חרדית שנמצא בפיקוח "אחר" של משרד החינוך, ו/או מי שלמד/ה בכיתות ט' עד י"ב במוסד בעל אורחות דת ותפיסת עולם חרדית שנמצא בפיקוח "אחר" של משרד החינוך.</li> </ul>		<p><b>מסלול חברות מתחילות של המדען הראשי</b></p>

